

**A SZEXUÁLIS ERŐSZAK ELKÖVETŐINEK ÉS ÁLDZATAINAK MEGÍTÉLÉSE A NEMIERŐSZAK-
MÍTOSZOK ÉS A SZÉPSÉGSZTEREOTÍPIÁK TÜKRÉBEN**

Jelige: MeToo

Absztrakt

A szexuális erőszak napjaink egyik legsúlyosabb társadalmi problémája, melynek nem csupán az egyénre tekintve vannak szignifikáns egészségügyi, fizikális és mentális velejárói, de társadalmilag és gazdaságilag is komoly következményekkel jár együtt. Arra a kérdésre, hogy miért van még mindig jelen a társadalomban a nemi erőszak, a válasz egyrészt evolúciós alapokon nyugszik, másrészt pedig a társadalmi berendezkedésben, a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok elfogadása és a szépség sztereotípiák általi felmentő attitűdökben keresendő. Jelen kutatásunk is ezeket hivatott vizsgálni. Feltételeztük, hogy a szépségstereotípiák hatással vannak az elkövetők és az áldozatok megítélésére, valamint az áldozathibáztatás vagy az elkövetőre kiszabott büntetés mértékére is. Hipotézist állítottunk arra is, hogy a nemierőszak-mítoszok elfogadása egyenesen arányos az áldozathibáztatással, és fordítottan arányos az elkövetőre kiszabott büntetéssel. Vizsgálatunkat online kérdőív formájában végeztük, amelyben 98 személy vett részt. A kísérleti személyeknek a Nemierőszak-mítoszok Elfogadása kérdőívet kellett kitölteniük, majd tablókat értékelni különböző kérdésekre válaszolva. Az a hipotézisünk, hogy nagyobb valószínűséggel választják a vonzóbb nőt áldozatnak nem teljesült, ahogy az sem, hogy a nem vonzó áldozat választása esetén jobban hibáztatják őt a vele történetekért. Az a feltevésünk azonban beigazolódott, miszerint a nemierőszak-mítoszokat elfogadó személyek nagyobb mértékben hibáztatják az áldozatot. Az elkövetőket illetően az eredmények arra utalnak, hogy a kitöltők nagyobb mértékben tekintik erőszaktevőnek a kevésbé vonzó férfit, akire szigorúbb büntetést is szabnának ki. Az eredményekből továbbá az is látszik, hogy aki a Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skálán magasabb pontszámot ért el, enyhébb büntetésben részesítené az elkövetőt. Így tehát beigazolódott az az elképzelés, hogy a külső megjelenés hatással van mind az áldozatok, mind az elkövetők megítélésére. Az eredmények fényében további kutatásokat javasolunk a terület biztos feltárására.

Kulcsszavak: szexuális erőszak, nemierőszak-mítoszok, áldozathibáztatás, elkövetők büntetése, szépségstereotípiák

Tartalomjegyzék

Absztrakt	2
1. Elméleti bevezető	4
1.1. A szexuális erőszak definíciója.....	4
1.2. A szexuális erőszak lehetséges okai	5
1.2.1. Az evolúciós nézőpont	5
1.2.2. A feminista nézőpont	7
1.2.3. A szociális tanuláselmélet nézőpontja.....	9
1.3. A szexuális erőszak elkövetői és áldozatai	10
1.4. Az áldozathibáztatás	11
1.5. A nemi erőszak „kultúrája” és a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok.....	13
1.6. Szépség sztereotípiák és azok hatása az elkövetők és áldozatok megítélésére	15
2. Hipotézisek	17
3. Módszer	18
3.1. Résztvevők	18
3.2. Eszközök	19
3.2.1. Tablók	19
3.2.2. A kérdőív	19
3.3. A vizsgálat menete.....	19
4. Eredmények	20
4.1. Első hipotézis	21
4.2. Második hipotézis.....	21
4.3. Harmadik a) hipotézis	21
4.4. Harmadik b) hipotézis	22
4.5. Negyedik hipotézis	22
4.6. Ötödik hipotézis	22
4.7. Hatodik hipotézis	23
4.8. Kontroll	23
5. Megvitatás	23
5.1. Szépség sztereotípiák.....	23
5.2. Nemierőszak-mítoszok	25
5.3. A szexuális erőszak következményei.....	27
6. Limitáció	28
7. Kitekintés	29
8. Irodalomjegyzék	30
9. Mellékletek	34

1. Elméleti bevezető

A nemi erőszak jelensége azon súlyos társadalmi problémák közé tartozik, mely világszerte mindenhol nagymértékben jelen van. Hiába élünk egy felvilágosult világban, mégis a mai napig válnak nők, férfiak, felnőttek és gyermekek egyaránt nemi erőszak áldozatává. Ezért esett a választásunk a szexuális erőszak témakörére. A feminista és emberi jogi mozgalmak figyelemfelhívása jó hatással volt a nemi erőszak társadalmi érzékenyítésére, azonban még mindig sok fel nem derített esettel találkozhatunk. Az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában már pár évtizede a figyelem középpontjában van a szexuális erőszak, hazánkban viszont csak néhány éve kerültek napvilágra konkrét és meghökkentő esetek. Emiatt talán úgy tűnhet, hogy növekszik az esetek száma, azonban inkább arról van szó, hogy a bejelentések száma nő a társadalmi érzékenyítés hatására. Az olyan mai napig jelen lévő jelenségek, mint az áldozathibáztatás, megszégyenítés vagy a hiteltelenítés miatt sok nő és férfi még mindig nem jelenti be, ha erőszak áldozatául esik.

Kutatások alapján tíz nő közül egy vált már szexuális erőszak áldozatává tizenöt éves kora előtt. Húsz nőből pedig egy számolt be arról, hogy megerőszakolták, viszont 100000 főre vetítve csupán tizenegy a bejelentett nemi erőszakok száma, ahogyan Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (2014), 28 európai országot felölelő vizsgálatából kiderült (Nyúl et al., 2017). Továbbá egy tizennyolc év feletti amerikai nőket érintő kutatás szerint a vizsgált minta 13%-a esett már áldozatául nemi erőszaknak (Kilpatrick et al., 1992, In. Thornhill, Palmer, 2001). Mindemellett a látencia hazai mintán való vizsgálata – kiemelkedő fontossága ellenére – nem igazán kapott szerepet az elmúlt időben a tudományos vizsgálódások között. A mi kutatásunk is céljául tűzte ki magának, hogy fokozza az érdeklődést a témában, ezzel ösztönözve a kutatókat további vizsgálatok elvégzésére.

1.1. A szexuális erőszak definíciója

A szexuális erőszak definíciójára nem áll rendelkezésünkre egy univerzális meghatározás. Bethlen és Pap (2012, 3) megfogalmazása szerint: szexuális erőszakról akkor van szó, *„ha valakit erőszakkal, kényszerrel, manipulációval (...), visszaélve beleegyezésre nem képes állapotával, bármilyen általa nem akart szexuális cselekvésbe vonnak”*.

Először is, érdemes a szexuális erőszak körül felmerülő jogi definíciókat tisztázni. A Büntető Törvénykönyv [197. § 1. bek. a) és b)] szerint: *„Szexuális erőszakot követ el (...), aki a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el, b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel”* (Dengyel, 2018, 6). A szexuális cselekmény fogalma

pedig a következőképpen szól (2012. évi C. tv.): „a közöszülés és minden súlyosan szemérmesértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul” (Dengyel, 2018, 4).

Továbbá a Nők A Nőkért Egyesület jogvédő szervezet által létrehozott Nők Joga című weboldalon azt a definíciót használják, hogy minden olyan szexuális cselekmény, amelybe az egyik fél nem egyezik bele nemi erőszaknak számít. Ebbe a fogalomba beletartozik a szexualitásba történő nemkívánt beavatkozás abban az esetben is, ha nem nemi szervvel, hanem más testrészszel, illetve eszközzel követik el, függetlenül attól, hogy okoz-e sérülést. A két egyesület azon a véleményen van, hogy azok a jogszabályok, amelyek nem ismerik el a nemi erőszak ezen definícióját teljes egészében, megtagadják az áldozatot megillető valódi védelmi kötelezettségét (Nők A Nőkért Egyesület [NANE], Patent Egyesület, n. d.). A köznyelvben és általánosságban a társadalomban is elfogadott az, hogy minden kölcsönös beleegyezés nélküli szexuális tevékenység nemi erőszaknak számít, azonban a magyar jogszabályok csak a durva erőszakkal megvalósított szexuális erőszakot ismerik el.

A szexuális erőszaknak különböző fajtái lehetnek, így például a nemi erőszak, incesztus vagy szexuális zaklatás. Gyakori oka a nőgyűlölet, ám férfiak ellen is elkövethetik. Utóbbi esetben leginkább homoszexuális – vagy környezete által annak gondolt – férfi ellen, heteroszexuális férfi által, amelynek valószínűsíthető oka a melegek iránt érzett gyűlölet. Természetesen a női elkövető és férfi áldozat felállása is előfordulhat, az erőszakot gyermekek ellen is elkövethetik, valamint homoszexuális párkapcsolatban is történhet ilyen bűncselekmény. Minden áldozat számára súlyos trauma az erőszak eseménye, ami a saját test felett érzett kontroll elvesztésével és megalázottság érzésével jár (NANE, Patent Egyesület, n. d.).

1.2. A szexuális erőszak lehetséges okai

A nemi erőszakkal kapcsolatban számos kérdést vetül fel. Például, hogy általában miért a férfiak az elkövetők és miért a nők az áldozatok. És miért fiatalabb nők esnek nemi erőszak áldozatául többször, mint idősebbek? Miért a fiatal férfiak követnek el gyakrabban erőszakot, mint az idősek? Miért van még mindig jelen az emberi társadalomban? És hogyan lehet megelőzni a nemi erőszakot (Thornhill & Palmer, 2001)?

Három elmélet létezik, mely a szexuális erőszak lehetséges okainak kérdésére hivatott választ találni. A megközelítések közé tartozik az *evolúciós elmélet*, a *feminista elmélet*, illetve a *szociális tanulás elmélet* felőli elgondolás (Ellis, 1989).

1.2.1. Az evolúciós nézőpont

Thornhill és Palmer (2001) alapvetően két lehetséges választ vázol fel arra vonatkozóan, hogy miért van jelen a társadalomban még mindig a nemi erőszak: (a) a legtöbb ember nem elég tájékozódott afelől, hogy az emberben miért „élnek” azok a vágyak, értékek és érzelmek, melyek végső soron az erőszakhoz vezethetnek. Tehát nem értik, hogy bizonyos viselkedések evolúciós okokra vezethetők vissza. Ez a meg nem értés pedig nagymértékben lecsökkenti azoknak az embereknek az arányát, akik aggódnak a jelenség miatt vagy akiket érdekel az. Mindezek mellett (b) az elmúlt években az evolúciós válaszok helyett, sokkal inkább ideológiai kijelentések kerültek a témával kapcsolatban az előtérbe, melyek nem konzisztensek az ember tudományosan alátámasztott viselkedésének lehetséges okaival.

A szexuális erőszakról való gondolkodás tekintetében Thornhill és Palmer (2001) elméletének fontos része az indíték vizsgálata is. Definíciójuk alapján az indíték az a dolog, ami nélkül egy jelenség nem létezne. Az „okozásnak” két tudományos szintje van: a megközelítő, azaz proximatív és a végső vagy más néven az ultimatív ok. A nemi erőszakról való gondolkodás tekintetében a megközelítő ok az, mely közvetlenül viselkedést vált ki. Például, ha egy férfi nővel szembeni erőszakos megnyilvánulását azzal magyaráznánk, hogy az elkövető túl sokat ivott, kiskorában bántalmazták vagy, hogy patriarchális társadalomban szocializálódott, az a megközelítő okok közé tartozna. Ezen okozási fajta a testben lezajló biológiai folyamatokra, génekre, hormonokra, és az egyén egyes agyi területeinek fiziológiájára, illetve a környezeti hatásokra fekteti a hangsúlyt.

A távoli vagy másnéven végső, azaz ultimatív okozási fajta azonban sokkal inkább a *természetes szelekció*hoz, illetve ezen folyamat során létrejövő adaptációs készségek létjogosultságához köthető. A szelekció során bekövetkező *adaptáció* pedig azt jelenti, hogy az egyén olyan strukturális, pszichológiai, fiziológiai tulajdonságokat, illetve viselkedési mintákat sajátít el, melyek fennmaradtak a szelekció során és kedvezőnek bizonyultak annak szempontjából. Ezeknek a tulajdonságoknak a *funkciója* pedig végső soron a túlélés és a reprodukció volt. Ugyanakkor a szelekciónak akadnak olyan fennmaradt *melléktermékei* is, melyek nem tekinthetők kedvezőnek, továbbá ezeknek a tulajdonságok és működési módoknak nem alakult ki kifejezett funkciójuk. Ebben az esetben, hogyha a férfiak által elkövetett szexuális erőszakról beszélünk, ez egy olyan melléktermék, azaz „tulajdonság”, ami a férfiakban fennmaradt, hiszen ez az ősök tekintetében lehetővé tette a reprodukciós sikerek növelését. Ugyanakkor kutatások szerint, ha a szexuális erőszak mint „tulajdonság” az evolúció mellékterméke, akkor ez tulajdonképpen egy véletlen terméket jelent, hiszen a férfiak nem rendelkeznek olyan kódolt tulajdonságokkal, melyek őseiket a nemi erőszak elkövetéséhez vezette volna. Tehát egy véletlen folyamat végterméke lehet az, hogy ezek a tulajdonságok nem

az eredeti funkcióit töltötték be (Ellsworth & Thornhill, 2011). Az erre irányuló kutatások napjainkban is igen kezdetlegesek és továbbra is sok vita övezi, a szexuális erőszak evolúció által meghatározott motivációinak nézetét, annak ellenére, hogy bizonyos hipotézisek beigazolódása bizonyítékként szolgálhatnak a lehetséges magyarázatot illetően.

Thornhill és Palmer (2000) azonban megemlíti azt is, hogy a szexuális erőszakot elkövetett férfiak nagy része alacsony szocioökonómiai státusszal rendelkezik. Ezen elgondolás lényege abban rejlik, hogy az alacsonyabb státuszú férfiaknak kevesebb erőforrásuk és kisebb mértékű hozzáférésük van a nőkhez. Ebből kifolyólag pedig a nemi erőszak egyfajta pszichológiai adaptációs stratégiaként értelmezendő, mely lehetővé teszi a reprodukciós sikerek növelését (Ellsworth & Palmer, 2011).

Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük a szülői ráfordítás eltérő mértékét is, ismeretes, hogy a nők és a férfiak különféle stratégiákkal rendelkeznek a párválasztást és a szexuális vágyaikat illetően. Ennek tekintetében pedig – ahogyan az mérvadó részét képezi Thornhill és Palmer (2000) elképzelésének is –, a nők inkább a megfelelő erőforrással, jó génekkel és magasabb státusszal rendelkező férfi választására szelektálódtak (Trivers, 1972, Buss, 2003, In. Apostolou, 2013), a férfiak stratégiáival szemben, mely a fent említettek alapján, a reprodukciós sikerek növelésében merül ki (Apostolou, 2013).

Ahogyan azonban Ellsworth és Palmer (2011) is kihangsúlyozza, az evolúciós pszichológiai nézőpont magyarázhatja ugyan a nemi erőszakot, azonban a bűncselekmény súlyát, jelentőségét is megemlíti és a lehetséges magyarázat semmiképpen sem menti fel annak elkövetőit tetteik alól.

Nem elhanyagolható az emberekben előforduló szexuális agresszió tárgyalása sem, hiszen tudjuk, hogy a férfiak és nők eltérő szexuális motivációkkal rendelkeznek, mely szintén evolúciós gyökerekre vezethető vissza. A „költség-nyereség” modelleket figyelembe véve említhetjük a szülői ráfordítás mértékét (Thrivers, 1972, In. O'Donohue & Schewe, 2019), illetve azt, hogy a férfiak a szexuális együttlétet könnyebben el tudják választani az érzelmektől, mint a nők (Buss és Schmitt, 1993 in. O'Donohue, Schewe, 2019). Ezen faktorok olyan konfliktusokhoz vezethetnek, melyek a nők ellenállásával szemben bevetett kényszerítést, ezáltal pedig az erőszakhoz való folyamodást okozzák (Gorelik et al., 2010 in. O'Donohue, Schewe, 2019).

1.2.2. A feminista nézőpont

A feminista elmélet alapvetése szerint a szexuális erőszak a társadalmi berendezkedésben, illetve az ehhez kapcsolódó tradíciókban gyökerezik, mely alatt a férfiak politikai és gazdasági döntésekben tanúsított dominanciája értendő. A nézőpont szerint ide

tartozik a férfiak, nők kizsákmányolásában mutatott dominanciája a prostitúció (Brownmiller, 1975 in. Ellis, 1989) és a pornográfia tekintetében (Dworkin, 1979, 1981, 1984, 1985, MacKinnon, 1984, 1985 in. Ellis, 1989), mely a nők „csökkentértékű”, kismértékű hatalommal rendelkező képének elterjedését okozta a társadalomban. A politikai kérdésekben megjelenő dominancia lefedésben van a zaklatással kapcsolatos ügyekben is, melyekbe az érintett nőknek szintén kevesebb beleszólásuk van (Ellis, 1989). A társadalmi dominancia szexuális erőszakra gyakorolt hatása tekintetében megemlítendő, hogy az 1960-as évek előtt az nemi erőszakot, mint szexuális aktust, nem pedig mint erőszakot tartották számon (Donat és D’Emilio, 1992 in. Canan és Levand, 2019). Ebből kifolyólag a jogi eljárásokban sokkal inkább az áldozattá vált nő szexuális előéletét vették figyelembe, semmint az elkövető erőszakban betöltött szerepét, ez pedig a későbbiekben nagymértékű áldozathibáztatáshoz vezetett (Hegeman és Meikle, 1980 in. Canan és Levand, 2019). Sokan úgy hitték, hogy a szexuális erőszak a nő deviáns, a női nem normáinak nem megfelelő viselkedésének büntetéseként tartható számon (Donat és D’Emilio, 1992, Marcus, 1992 in. Canan és Levand, 2019). Továbbá a későbbiekben, a feminista mozgalmaknak igyekeztek eloszlatni azon elgondolást, miszerint a férfiak képtelenek uralkodni szexuális késztetéseiken, ezáltal pedig lehetővé vált, hogy az szexuális erőszakot büntetendő tettként értelmezzék, így az elkövetők felelősségre vonása is megtörténhetett (Donat és D’Emilio, 1992 in. Canan és Levand, 2019). Ennek nyomán beszélhetünk arról az elméletről, mely feltételezi, hogy a szexuális erőszak valójában a patriarchális társadalom berendezkedéséről, ezen belül pedig a férfiak hatalmáról és a nők feletti dominanciájáról szól, ahogyan azt Brownmiller (1975) is leírta munkájában (Canan és Levand, 2019). Amennyiben több mint két ember ugyanazon elnyomást és problémát éli meg, az már nem tekinthető személyes problémának, sokkal inkább politikai ügyként kellene kezelni. Mindazonáltal a szexuális zaklatás is politikai ügyként tekintendő – fogalmazták meg a *New York Radical Feminists Manifesto of Shared Rape* (1971) szerzői (Mahart és Rush, 1971 in. Canan és Levand, 2019). Brownmiller (1975) hasonlóképp politikai keretekbe helyezi a nemi erőszakot, hiszen elméletéből kiderül, hogy szerinte a politikai rendszer a férfiak dominanciájának kedvez attól függetlenül, hogy követtek-e el erőszakot vagy sem (Canan és Levand, 2019).

Tovább haladva, a gender elméletek megközelítése szerint a társadalmi nem egy olyan teljesítmény, melyet az egyén egy előadáshoz hasonlóan begyakorol és ehhez bizonyos előírásokkal rendelkezik, ahogyan azt Judith Butler (1988) is kifejtette. Ezeket a társadalmi elvárásokon keresztül megtanult viselkedésformákat az egyén elsajátítja, akár passzívan, akár pedig a családi mintákon keresztül. A feminista nézőpont szerint bizonyos kultúrákban és szubkultúrákban a hagyományosan férfiakhoz társított jellemzők, (mint az agresszivitás vagy a

dominancia) összefonódnak a maszkulinitással és az arról való elképzelésekkel (Messerschmidt, 1993 in. Canan és Levand, 2019). Messerschmidt (1993) elgondolásában továbbá azt is említi, hogy ezek a tulajdonságokat kifejezetten a férfiak teszik magukévá, ezzel együtt pedig a nők elleni szexuális erőszak elkövetése is a maszkulinitás egy fajtájának tekinthető (Mustaine és Tewksbury, 2002, Rennison, 2014 in. Canan és Levand, 2019), ami különösképp megfigyelhető a szexuális erőszak bosszúként való „alkalmazásának”, például az elkövető partnerének hűtlensége esetében (Rennison, 2014, Schwartz, DeKeseredy, Tait és Alvi, 2001 in. Canan és Levand, 2019).

Egy másik nézőpont szerint a zaklatás a férfiak szempontjából egyfajta válaszként fogható fel. Ez a válasz pedig a nőkkel való szexuális interakció csökkent mértékéből fakad. A „feedback folyamat” szerint a nők szigorúan szabályozott életmódja, mely önmaguk védelmére szolgál és a zaklatással szembeni félelemből fakadó reakcióként jelenik meg (például, hogy minimalizálják az ismeretlen férfiakkal való interakciót), lehetetlenné teszi a férfiakat a nők „megközelítésére”, mely frusztrációt okoz számukra (Ellis, 1989). A feminista nézőpont alapján tehát ez is egy lehetséges oka lehet a zaklatás és a szexuális erőszak meglétének, amely végső soron egy örökös kört eredményez.

Az 1960-as évek feminista elméletei tekintetében viszont több különböző megközelítést is elkülöníthetünk. Beszélhetünk többek között még a liberális, a radikális, a marxista és a keresztirányú feminista nézőpontokról is (O’Donohue, Schewe, 2019).

1.2.3. A szociális tanuláselmélet nézőpontja

Ahogy Albert Bandura (1962) Bobo baba kísérlete is mutatja, utánzás útján elsajátíthatóak bizonyos agresszív viselkedésmintázatok.

Bandura (1978) szerint az agresszióknak, így az agresszív megnyilvánulásoknak is három forrása van: (a) az egyén kulturális és szubkulturális háttere, (b) az elsődleges kapcsolatok családtagokkal és kortársakkal, illetve (c) a média, mely az utóbbi időben egyre relevánsabb faktorrá vált. A média szerepe ebben a relációban azért is fontos, mert a különböző platformokon látottak könnyedén elsajátíthatóak, melyek aztán internalizálódhatnak is. Ezek a tartalmak normálisnak vélt, de a valóságban a társas normáknak nem megfelelő viselkedésmintázatok képében jelennek meg. A televízióban vagy egyéb média felületeken pedig a különféle közszereplők, „modellként” erőszakos tevékenységeket „tanítanak” a (sok esetben kiskorú) nézőknek (Ellis, 1989).

A szociális tanuláselmélet a nőkkel szembeni agresszív, tanult viselkedésmód négy folyamatát mutatja be. Ezek közül egyik folyamat a pornográf tartalmakban megjelenő agresszív viselkedésen keresztül jelenik meg, mely a szexualitást összeköti az erőszakkal

(Malamuth, 1983, 1984; Check és Malamuth, 1986; Malamuth et al., 1986 in. Ellis, 1989). Beszélhetünk azonban még a közösségi oldalakon és a média egyéb felületein meglévő, zaklatással kapcsolatos tartalmak jelenlétéről is (Nelson, 1982, Huesmann és Malamuth, 1986 in. Ellis, 1989). Ugyanakkor a folyamatok közé tartozik az áldozatok érzéseinek (félelem, fájdalom vagy akár a szégyenérzet) hiteltelenítése és lekicsinylése is (Linz, 1985, Donnerstein et al., 1987 in. Ellis, 1989). Továbbá ide tartozik a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok (mint például, hogy a nőknek van egy „titkos vágyuk” az erőszakot illetően, azaz a „no means yes” jelenség) elfogadása és terjesztése is (Burt, 1980 in. Ellis, 1989) vagy, hogy a nők hazudnak az erőszakról (Kovács, 2004, Swim et al., 2001).

1.3. A szexuális erőszak elkövetői és áldozatai

De ki is a szexuális erőszak elkövetője? A szexuális bűnelkövető definícióját nem klinikai, sokkal inkább társadalmi vagy jogi szempontból érdemes megközelíteni, hiszen a DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders IV) (1994) még nem tartalmaz efféle kategóriát. A szexuális bűnelkövetők kezelésének központja (CSOM) (1999) általi megfogalmazás szerint, *szexuális bűnelkövető*nek nevezhetjük azokat a személyeket, akik ellen illegális szexuális tevékenység miatt már emeltek vádat. Az Amerikai Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma (2005) szerint ezen tevékenységek közé tartozhat maga a zaklatás és a szexuális erőszak is (Grady, 2009).

Az elkövetők kilétéről általánosságban ugyan nem tudunk beszélni, azonban megkülönböztethetünk normális személyiséggel rendelkező, amorális és neurotikus személyiségű vagy krónikus alkoholista elkövetőket, Dr. Lázár-Staár Ágota (in Dengyel, 2018) tanulmánya alapján. A *normális* személyiséggel rendelkező elkövető a társadalmilag elfogadott magatartásformáknak (például, hogy partnerével szemben határozott és erős) megfelel, ugyanakkor azokat „durvasággal” viszi véghez. Míg ellenkezőleg, az *amorális* személyiség pszichopata és egocentrikus jelleggel rendelkezik, mely által nem képes empátiára, késztetései pedig nem tűrnek halasztást. Ezért a partnerre mint tárgyra tekint és nem tesz eleget a társadalmi normáknak. A *neurotikus* bűnöző jellegzetesen zavart és visszahúzódó, a viselkedési normái – főként a partnerrel szemben – nem fejlődtek ki megfelelően, a neurotikus magatartás pedig a szexuális zavarokban jelentkezik. Az alkoholos személyiségzavarok tekintetében, megkülönböztethetjük a krónikus alkoholista típust, mely az elkövetők azon kategóriájába tartozik, akinek állapotához hozzá tartozik a csökkent mértékű szellemi képesség és a pszichopátia (Dengyel, 2018).

A szexuális bűncselekmény elkövetése mögött tehát számos különböző ok és motiváció állhat, jelentős részük azonban – különösképp a pedofilok esetében – valamilyen pszichés betegség és az abból adódó nemi késztetés rejlik a háttérben (Drexler & Somogyvári, 2015).

A szüleink mindig az idegenektől óvnak minket. Minden családban legalább egyszer elhangzik a "*Ne állj szóba idegenekkel*" parancsa. Azonban Virág György (2004) kutatásának eredménye szerint a bejelentett szexuális bűncselekmények kétharmad részét az áldozat által személyesen ismert emberek követték el. Egy 2005 és 2010 között végzett felmérés szerint a legtöbb nemi erőszak vagy szexuális zaklatás áldozata ismerte az elkövetőt, sőt az ebben a periódusban elkövetett nemi erőszakok közül 34% jelenlegi vagy korábbi intim partner által történt, 6% pedig rokon által. Csupán 22%-ban volt az elkövető idegen (Planty et al., 2013).

Virág (2020) összefoglalja az áldozatiság hierarchiáját és annak hatását az erőszakra való vélekedésre. Az áldozatokat korábbi kutatások alapján egy bizonyos rangsorba sorolják, a „megkérdőjelezhetetlen” áldozattól az „érdemtelen” áldozatig. Ebben az előbbi az a személy, akit szavahihetőnek ítélnék bizonyos külső és belső jellemzők alapján, és érdemes a szimpátiára. Míg a másik véglet nem méltó az együttérzésre, például aki – a megítélő szerint – viselkedésével „kivívta” magának azt, hogy áldozattá váljon. Az, hogy az áldozat a szemlélő percepciója szerint hol helyezkedik el a hierarchiában, nem csak az áldozathibáztatás mértékét, de az elkövető megítélését is meghatározza.

A bűncselekmények áldozatai fokozott stresszhelyzetet élnek át a negatív esemény hatására. Egy esemény stresszkeltőnek érzékelését három tényező határozza meg: a bejósolhatóság, a befolyásolhatóság és az, hogy mennyire teszi próbára az egyén képességeit (Atkinson, 1999 in Haller et al., 2020). A szexuális erőszak eseményei pedig leginkább bejósolhatatlanok és csak ritkán befolyásolhatóak. A fokozott stresszhelyzettel való megküzdés különösen fontos annak érdekében, hogy az áldozat vissza tudjon térni az életéhez és hosszú távon ne befolyásolja azt az ellene elkövetett bűncselekmény. Ez különösen fontos abból a szempontból, hogy megértsük, miért káros és elkerülendő magatartás az áldozathibáztatás.

1.4. Az áldozathibáztatás

Áldozathibáztatás alatt azt a jelenséget értjük, amikor egy bűncselekmény vagy baleset esetén részben, vagy teljesen az áldozatot tesszük felelőssé az általa elszenvedett negatív eseményért (The Canadian Resource Centre for Victims of Crime, 2009). A viktimológia mint tudomány kialakulása abból ered, hogy nem mindenki egyenlő eséllyel válik bűncselekmény áldozatává. Azt viszont fontos tudomásul venni, hogy attól, hogy valaki sebezhetőbb, nem válik „társtettessé” (Haller et al., 2020). Bármennyire is volt kiszolgáltatott helyzetben az áldozat, semmiképp sem okolható azért, amit vele tettek. A bűncselekményért – ez esetben az erőszakért

– az elkövető a felelős erkölcsileg és büntetőjogilag egyaránt. Ennek ellenére a mai napig sokan nem így gondolják ezt. Az áldozathibáztatás ilyen formája rendkívül káros az áldozat mentálhigiénés állapotára, de a bűncselekmény felderítésére is. Ennek következtében fordulnak elő az olyan esetek, amelyekről nem számolnak be az áldozatok, a hiteltelenítés vagy a megszegyenítés miatti félelem hatására. Ráadásul a traumával való megküzdést is hátráltatja, ha a személy magát okolja a vele történetekért, és azt kezdi hinni, hogy ő a hibás az erőszak megvalósulásáért, mert nem tett ellene (Parti et al., 2017).

Az áldozathibáztatás persze nem minden esetben egy tudatos, elveink által vezérelt döntés. Hatással lehet rá a sztereotipizálás, de akár énvédő mechanizmusként is működhet. A továbbiakban ezeket a különböző magyarázatokat és az áldozathibáztatás mértékét befolyásoló tényezőket szeretnénk bővebben ismertetni.

Az áldozathibáztatás egyik magyarázata az az általános törekvésünk, hogy kontrollálhatjuk a környezetünket és magunkat. Ugyanis a kontroll illúziója – első sorban az adaptív kontrollhit (Komlósi, 2001 in. Haller et al., 2020) – már önmagában jobb alkalmazkodást eredményezhet a stresszhelyzetekben, tehát a túlélést szolgálja. A sérülékenységünkkel való szembesülés azonban lényegesen veszélyezteti a kontrollhitünket. Ha például bűncselekmény szemtanúi vagyunk vagy magunk is áldozatává válunk, kénytelenek vagyunk védeni a kontrollhitünket. Az egyik mód erre a *retrospektív kontroll*, amikor utólag próbálunk magyarázatot találni a negatív eseményekre fenntartva azt az illúziót, hogy a jövőbeni bekövetkezését meggátolhatjuk (Oláh, 2004 in. Haller et al., 2020). Egy másik elmélet szerint az ember ilyen helyzetben azt mérlegeli először, hogy tud-e változtatni a helyzeten, és amennyiben igen, akkor konkrét lépéseket tesz ennek érdekében. Ellenben, ha a helyzet már megváltoztathatatlan, akkor csak a kialakult érzelmeit tudja kezelni annak érdekében, hogy elviselhető legyen a szituáció (Rothbaum et al., 1982 in. Haller et al., 2020). Az előbbi a történetek okozatát hivatott megindokolni, míg az utóbbi arra keres magyarázatot, hogy miért is elfogadható a helyzet, de mindkettő célja a kontrollhit megőrzése (Haller et al., 2020).

Az *igazságos világba vetett hit* (Lerner, 1980) is nagy hatással van az áldozathibáztatás mértékére és hasonló a kontrollhit megtartására való törekvéshez. Ez azt az elképzelést foglalja magában, hogy az ember megérdemli mindazt, ami vele történik. Ez az illúzió pedig felmenti az elkövetőt a bűnösség alól, és megmagyarázza, hogy miért az áldozat a hibás a bűncselekményért (Parti et al., 2016). Lerner (1980) szerint, ha igazságtalanságot látunk, akkor annak megszüntetése érdekében segíteni szeretnénk az áldozatnak. Azonban amennyiben ez nem lehetséges, egy kognitív torzítást alkalmazva – „rossz dolgok a rossz emberekkel történnek” – leértékeljük az áldozatot és őt hibáztatjuk ahelyett, hogy együttéreznénk vele. Az

igazságos világ elképzelés segít megtartani a pozitív önértékelésünket és azt, hogy az emberek biztonságban érezzék magukat a világban.

A nemi különbségek vizsgálatára létrejött tanulmányok azt mutatták ki, hogy a nők kevésbé hibáztatják az áldozatot és nagyobb büntetést szabnának ki a szexuális erőszak elkövetőire, mint a férfiak. Ez a különbség pedig annak lehet köszönhető, hogy a női megfigyelő nagyobb hasonlóságot érzékel önmaga és a női áldozat között (Grubb & Harrower, 2008). A magasabb fokú hasonlóság az áldozattal és az áldozathibáztatás kapcsolatának feltárását célzó kutatások ellentmondásos eredményeket hoztak (Bell et al., 1994, van der Bruggen & Grubb, 2014). A hasonlóság érzékelésének több típusát is vizsgálták; azonos nem, korábbi viktimizáció, párkapcsolati státusz, egyetértés bizonyos témákban – például hit, fogamzásgátlás, pénzügyek, házasság előtti közösülés stb. –, hasonló életkor vagy élethelyzet. Thornton (1984) kutatásában azt találta, hogy kisebb felelősséget tulajdonítottak a kísérleti személyek azoknak az áldozatoknak, akik hozzájuk hasonló világnézeteket vallottak, mint azoknak, akikről különböztek. Egy másik tanulmányban arról írnak, hogy azok a megfigyelők, akik az áldozathoz hasonlóan ítélték magukat kisebb mértékben hibáztatták őt, mint akik nem tartották magukat az áldozathoz hasonlóan (Fulero & DeLara, 1976 in Grubb & Harrower, 2008). Voltak olyan kutatások is, amelyek nem találtak kapcsolatot az azonosulás és az áldozathibáztatás között (Jenkins & Dambrot, 1987; Kahn et al., 1977). Grandgenett és munkatársai (2020) eredményei azt mutatták, hogy a korábbi viktimizáció megnövekedett érzelmileg támogató reakciót jósolt be az áldozatokkal szemben. A védekező attribúció elmélet szerint az emberek növelik vagy csökkentik a hibáztatást attól függően, hogy hasonlóak-e az áldozathoz, és mekkora a valószínűsége annak, hogy a jövőben ők is áldozattá válnak. Az áldozat negatív megítélése annál inkább csökken, minél nagyobb hasonlóságot vél felfedezni a megfigyelő önmaga és az áldozat között. Ez egy olyan védekező mechanizmus, amely megvédi a megfigyelőt attól, hogy önmagát hibáztassa, amennyiben a jövőben hasonló sorsra jutna (Grubb & Harrower, 2009).

Összességében az áldozathibáztatás egy olyan stratégia, ami azt a célt szolgálja, hogy megvédje az embert a saját sebezhetőségének felismerésétől és az ezzel járó fokozott stressztől (Haller et al., 2020).

1.5. A nemi erőszak „kultúrája” és a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok

A nemi erőszak kultúrájának megléte azt jelenti, hogy elterjedt egy, a nemi erőszakot normalizáló és/vagy elfogadó tendencia. A nemi erőszakot igazoló és normalizáló ideológiák magukba foglalhatják a szexuális erőszakkal kapcsolatos vicceket, szexuális zaklatást és a „cat-calling” jelenségét. De akár a nők öltözködésére, testére, azaz megjelenésére vonatkozó

megjegyzéseket is, melyek szexualizáló jelleggel bírnak. Mindezek mellett pedig az áldozathibáztatást, illetve a szexuális bűnelkövető felmentését is az alábbi attitűdök közé sorolhatjuk (O'Donohue, Schewe, 2019).

Léteznek ugyanakkor nemi erőszakról szóló „mítoszok” is, melyek téves képet festenek erről a bűncselekményről. Olyan hiedelmeket és attitűdöket sorolhatunk ide, melyek nem igazak, ugyanakkor széles körben ismertek és tagadják az – általában férfi – elkövető vétkességét és agresszióját (Lonsway, Fitzgerald 1994 in. Nyúl et al., 2018). Ilyen mítosz lehet például az, hogy a nők valójában élvezik az aktust, melyre később erőszakként hivatkoznak és elhitetik, hogy létezik az erőszaktevés és a beleegyezés között egyfajta „elmosódott határ” (Mendes et al., 2018 in. O'Donohue, Schewe, 2019). Nyúl és munkatársai (2018) adaptálták magyar nyelvre az *Updated Illinois Rape Myth Acceptance Scale* nevű skála rövid verzióját, amely a Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skála nevet kapta. Olyan elképzelésekre való fogékonyságot vizsgáltak a kérdőívvel, mint a „*hazudik róla*”, tehát valójában nem erőszak, csak pusztán szexuális aktus történt, amelybe az áldozat beleegyezését adta, de később letagadta (Nyúl et al., 2018), ahogyan azt már fentebb említettük. A magas nemierőszak-mítosz elfogadást mutató egyének úgy gondolhatják tehát, hogy a nők hazudnak az erőszakról vagy, hogy a nemi erőszaknak csak „bizonyos típusú nők” esnek áldozatául. Így a mítoszok közé soroljuk többek között azokat az elképzeléseket is, miszerint az áldozat kevésbé kihívó ruhával, határozottabb visszautasítással vagy felelősségteljesebb viselkedéssel megelőzhette volna a bekövetkezett bűncselekményt. Azonban nem csak a nők viselkedése lehet a mítoszok középpontjában, ugyanis jellemző sztereotípia az is, hogy a férfiak nem tudnak uralkodni a szexuális késztetéseiken (Virágh, 2020). Az előbbieken felsorolt mítoszok sémákat hoznak létre a nemi erőszak, az áldozat és az elkövető megítélésével kapcsolatban, amelyek ha nem illenek bele az elképzelésekbe, akkor életbe léphet az áldozathibáztatás vagy akár a nemi erőszak megkérdőjelezése is (Szabó & Virág, 2017 in. Virágh, 2020). Illetve sok esetben akár az erőszaktevők felmentéséhez is vezethetnek (Mendes et al., 2018 in. O'Donohue, Schewe, 2019).

Továbbá a nemierőszak-mítoszok elfogadása és megléte az adott kultúra és társadalom berendezkedésétől sem független, hiszen a maszkulinitásról alkotott reprezentációk is nagyban befolyásolják a nők elnyomásával kapcsolatos attitűdök kialakulását. Elmondható, hogy a konzervatívabb társadalmakban sokkal nagyobb mértékben megjelenik az áldozathibáztatás és a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok elfogadása, mint a kevésbé konzervatív kultúrák esetében (Aosved és Long, 2006, Foster és Kidd, 2014 in. Nyúl et al., 2017). Illetve, a nemierőszak-mítoszok nagyobb hatásúak, ha ellentmondásos vagy hiányos információkat

kapunk a történeésekről (Bohner et al., 2009 in. Virágh, 2020). Így, ezek a kognitív sémák nagyban befolyásolják az információfeldolgozást.

A nemierőszak mítoszok elfogadása és terjesztése, mely nagymértékben hozzájárul az áldozathibáztatáshoz, azért is jelent nagy problémát, mivel a rendőrség felé intézett bejelentések az esetekhez viszonyítva nem alakulnak arányos módon. A csökkent mértékű bejelentések oka pedig kutatások szerint legfőképpen az, hogy az áldozat azt feltételezi, hogy nem hisznek neki, nem bízik a rendőrségben vagy fél, büntudatot és szégyent érez az esettel kapcsolatosan (Sable et al., 2006 in. Nyúl et al., 2017).

1.6. Szépség sztereotípiák és azok hatása az elkövetők és áldozatok megítélésére

Allport (1977) szerint a sztereotípia az emberek valamely csoportjának egészére, egy tapasztalat mentén való általánosítást jelent. A sztereotípia lehet egyaránt pozitív és negatív, valamint több funkcióval is rendelkezik. Ezek közé tartozik például a *kognitív gazdaságosság elmélete* is, mely szerint a sztereotípiák által az emberek hatékony és gyors információfeldolgozásra képesek, miközben a lehető legtöbb ingerhez, a legminimálisabb energiabefektetéssel kívánnak hozzájutni és feldolgozni azokat (Rosch, 1999 in. Putz, 2017). Így sok esetben a világban való eligazodást, a társas környezet könnyebb megértését és gyors válaszreakciót segítik elő.

A *spontán vonástulajdonítások* folyamata során pedig az emberek igen gyorsan alakítanak ki benyomásokat a másik személyről (Asch, 1946 in. Putz, 2017), ugyanakkor ez a folyamat abban az esetben „sikeres”, ha a személyhez tulajdonított vonások konzisztensek a már előzetes – tapasztalataik által létező – sztereotípiákkal (Moskowitz, 1993 in. Putz, 2017).

A szépség sztereotípiák hasonlatosak a hagyományos értelemben vett sztereotípiákhoz, ugyanis tulajdonságok általánosítását takarják egy bizonyos csoport tagjai felé. A különbség csupán az, hogy itt a sztereotípiák leginkább implicitek, tárgyuk pedig az attraktív emberek (Bereczkei, 2013). Az emberek vonzóságra való érzékenysége veleszületett és az észlelésben elfoglalt kitüntetett helye evolúciós alapokon nyugszik. A társadalmi berendezkedés és az adott kulturális közeg által sok esetben inkább a külső megjelenésre alapozunk a személyészlelés során benyomásink kialakításakor ahelyett, hogy a belső tulajdonságok egészleges megismerésére törekednénk (Meskó, 2012). Bár sokan állítják, hogy a szépség relatív, vagy belülről fakad, azért kísérletek során sikerült megállapítani bizonyos vonzerőszignálokat az arcon és testen, amelyeket minden korban és kultúrában egyaránt vonzónak tartottak. Ilyenek például az optimális derék-csípő arány, a szimmetria, vagy a telt ajkak (Bereczkei, 2003).

A szép emberekkel kapcsolatos sztereotípiák alapja tehát az, hogy bizonyos tulajdonságokat kapcsolunk hozzájuk pusztán a fizikai megjelenésük alapján. Különleges

bánásmódban részesülhetnek, az emberek hajlamosak nagyobb figyelemben részesíteni és pozitívabb jellemzőkkel azonosítani őket. Társas szempontból is juttatásokhoz juthatnak, de akár a munkaerőpiacon, a magasabb pozíciók elfoglalásának előnyét is élvezhetik, kevésbé vonzó társaikkal szemben (Dipboye et al., 1977 in. Meskó, 2012). Ezt nevezzük a *pozitív diszkrimináció* jelenségének (Meskó, 2012).

Így beszélhetünk a vonzerő holdudvar hatásának nevezett jelenségről az „*aki szép az jó is*” és az „*aki csúnya az rossz is*” sztereotípiákról, melyeknek lényege, hogy a vonzó embereknek olyan pozitív belső jellemvonásokat tulajdonítunk, mint a kedvesség, az intelligencia vagy a becsületesség, mindamelllett, hogy a tulajdonságok meglétéről nincs tényleges információnk, így nem biztos, hogy ezek teljesülnek is az adott személy esetében (Yarmouk, 2000, Cash et al., 1977, Dion et al., 1972 in. Meskó, 2012, Putz, 2018).

Ahogy már említettük, több kutató is azt tartja, hogy a nemi erőszak egy szexuális vágytól vezérelt bűncselekmény, ennek következtében pedig meghatározó az áldozat vonzereje a támadás bekövetkezésében. Ferguson és munkatársai (1987) például kísérletükkel megerősítette ezt az elméletet, miszerint egy nem vonzó áldozatot jobban hibáztatnak az erőszakért. A kísérleti személyek ugyanis úgy gondolják, hogy bele kellett egyeznie az aktusba vagy kiprovokálni azt, hiszen az illető szexuálisan nem kíváncsi, ennek következtében pedig nem valószínű, hogy áldozattá válik.

Az attraktivitás mindezek fényében tehát befolyásolhatja az áldozathibáztatás mértékét. Ugyanis egy vonzó nő szimpátiát vált ki és jó eséllyel szavahihetőbbnek is feltételezik az „*aki szép az jó is*” sztereotípia alapján. Mindazonáltal a nem vonzó áldozatot kevésbé tartják megbízhatónak, illetve nem fordulnak empátiával felé, ebből következően pedig nagyobb mértékben okolhatják a vele történetekért. Best és Demmin (1982) ezzel részben ellentétes kutatást végeztek, amelyben azt is vizsgálták, hogy az áldozat fizikai vonzereje miatt nagyobb mértékben lesz-e hibáztatva a nemierőszakért, ám az eredményeik nem igazolták ezt a hipotézist. Ez a vizsgálat Calhoun (1978) kutatására alapozott, aki azt találta, hogy habár a vonzó áldozat nagyobb szociális elfogadásban részesült, mégis úgy vélték, hogy nagyobb szerepet játszott a nemi erőszak kiváltásában.

Az elkövetők megítélésének szempontjából is fontos, hogy sok esetben a vonzó személyekhez olyan tulajdonságokat is társítunk a fentebb említetteket kiegészítve mint, hogy kevésbé vonzó társaikhoz képest őszintébbek, okosabbak és megbízhatóbbak (Dion et al., 1972, In. Coren, Putz, in press). Ezen elképzelések mentén nagyban változhat a bűnügyi eljárás során a vétkeesség meghatározása is, mely a vonzóbb személyek enyhébb büntetésben való

részesüléséhez vezethet. Ezt a jelenséget nevezzük a *szépség-bónusz* effektusnak (Abwender és Hough, 2001, In. Moran, 2018).

A már említett „*aki szép, az jó is*” sztereotípiája szerint tehát a szépség és az észlelés folyamatainak összefüggései befolyásolják azt, hogy valakit mennyire tekintünk bűnösnek a fizikai megjelenésétől függően. Empirikus kutatások bizonyították, hogy ha valakinek „ártatlan” arca van, többet mosolyog, társaságkedvelő és „kedvelhetőbb” személyiséggel rendelkezik, sokkal valószínűbb, hogy vonzónak tűnik és az ítélelhozatali eljárás folyamatában ez az enyhébb büntetés kiszabását eredményezi (Abel és Watters, 2005; Darby és Jeffers, 1988; Dumas és Testé, 2006; Korva et al., 2013; Wilson és Rule, 2015 in. Moran, 2018).

Egy másik kutatásban, Griffin és Langlois (2006) azt vizsgálták, hogy vajon szépek lenni előnyös vagy inkább csúnyának lenni hátrányos. A kísérletben való résztvevők kevésbé tartották barátságosnak, altruistának vagy intelligensnek a nem attraktív arccal rendelkező személyeket az attraktív társaikhoz képest. A szociális dilemma játékok vizsgálatával azonban azt is bizonyították, hogy a vonzóbbnak vélt embereknek általánosságban nagyobb bizalmat szavazunk, ugyanakkor amennyiben az elvárásainkkal ellenkezőleg, csalódunk bennük, akkor nagyobb büntetésben is részesítjük őket (Putz, 2018).

Ehhez kapcsolódóan, egy másik megközelítés szerint szintén hátrányt szenvednek a vonzóbb személyek a tárgyalóteremben. Smith és Hed (1979) szerint ez akkor következik be, ha az esküdtszék azt érzékeli, hogy az alperes előnyökhöz szeretne jutni vonzerején keresztül. Mindezek mellett, az esküdtek hajlamosak szigorúbb bánásmódban részesíteni a vonzóbb alpereseket a kevésbé vonzókkal szemben, amennyiben úgy érzik, hogy attraktív megjelenésük hozzásegítette őket a bűncselekmény elkövetéséhez (Beckham et al., 2007).

Többek között a kismértékű diskurzus és a témával kapcsolatos információkhoz való korlátozott hozzáférhetőség kiküszöbölése végett esett választásunk jelen témára. Kutatásunk célkitűzései közé tartozott tehát vizsgálni a szexuális erőszak jelenségét, valamint meglete mögött rejlő lehetséges okokat, úgy mint az evolúciós alapokon nyugvó és a feminista nézőpont által megfogalmazott elméleteket, illetve a szociális tanulás elmélet felőli megközelítést. Legfőképpen pedig a szépségstereotípiák, illetve a nemierőszak-mítoszok mind az elkövetők, mind pedig az áldozatok megítélésére gyakorolt hatását szeretnénk volna górcső alá venni, az áldozathibáztatás, illetve a társadalomban mindmáig fennálló mítoszok elterjedésének káros hatásai mellett.

2. Hipotézisek

H1: Feltételezzük, hogy a kísérleti személyek nagyobb eséllyel gondolják a nem vonzó férfit elkövetőnek, mint a vonzó férfit.

H2: Minél inkább a vonzó férfit gondolják elkövetőnek, annál szigorúbb büntetést szabnak ki rá.

H3a: Akik magasabb pontszámot érnek el a Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skálán, kisebb mértékben bünteti az elkövetőt.

H3b: Akik magasabb pontszámot érnek el a Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skálán, nagyobb mértékben hibáztatja az áldozatot.

H4: Feltételezzük, hogy a női kitöltők szigorúbb büntetést szabnak ki a férfi elkövetőre, mint a férfi kitöltők.

H5: Feltételezzük, hogy az emberek nagyobb eséllyel választják a vonzó nőt áldozatnak, mint a nem vonzót.

H6: Feltételezzük, hogy minél inkább azt gondolja a személy, hogy a nem vonzó nő volt az áldozat, annál nagyobb mértékben hibáztatja őt.

3. Módszer

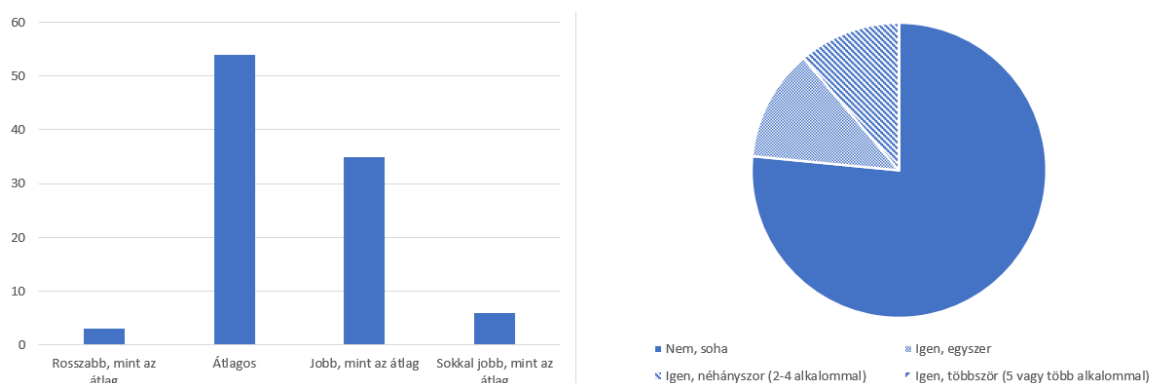
Az adatfelvétel elsődlegesen kényelmi mintavétellel történt, amelynél pszichológia szakos hallgatókkal osztottuk meg a kérdőívet, valamint közösségi oldalakon (pl.: Instagram, Facebook, Reddit) való megosztáson keresztül is toboroztunk kitöltőket (1. melléklet).

3.1. Résztevők

A vizsgálatban résztvevő személyek 18. életévüket betöltötték, és minden résztvevő tájékoztatáson alapuló beleegyezését adta (2. melléklet). A kísérletben való részvétel önkéntes és anonim volt, valamint nem járt érte jutalom. A kutatás megosztott linkjére 141-en kattintottak rá, ebből 98 személy adatait elemeztük. Azokat a személyeket, akik a vizsgálat szempontjából releváns kérdésekre nem válaszoltak és megszakították a kitöltés folyamatát, a vizsgálat menetéből kizártuk. Az életkor és a nemek eloszlásának vizsgálatára leíró statisztikát futtattunk. 13 férfi és 85 nő vett részt a vizsgálatban. A férfiak átlagéletkora 27,23 ($SD = 13,05$), míg a nőké 30,89 ($SD = 12,41$) volt. A kitöltők további demográfiai jellemzői – szocioökonómiai státusz, szexuális erőszakkal kapcsolatos korábbi tapasztalatok – az alábbi ábrán láthatóak (1. ábra).

1. ábra

A kitöltők szocioökonómiai státusza az átlaghoz viszonyítva (bal), a kitöltők korábbi tapasztalatai a szexuális erőszakot illetően (jobb)

3.2. Eszközök

3.2.1. Tablók

A kutatáshoz nyolc darab tablót készítettünk, melyek korábbi vizsgálatok során lettek bemérve (Putz et al., in press). Minden tablóhoz tartozott egy leírás, amely a szexuális erőszak eseményét mutatta be. Ezekben a leírásokban fiktív névvel ellátott férfi elkövető és női áldozat szerepelt. Korábbi vizsgálatokban bebizonyították, hogy a leírások által kiváltott áldozathibáztatás tekintetében nem voltak különbségek (Putz et al., in press). Négy- négy tablót mutattunk meg a kitöltőknek, véletlenszerű sorrendben, melyeken az elkövetőkre vonatkozó kérdések során két-két férfit láthattak, közülük az egyik a „vonzó”, a másik pedig „nem vonzó” átlagarc volt. Az áldozatok megítélésekor pedig két-két női átlagarcot ábrázoló tabló következett, egy „vonzó” és egy „nem vonzó” női áldozat (3., 4. melléklet).

3.2.2. A kérdőív

A résztvevők nemierőszak mítoszokra való fogékonyságát Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skála (NEMES) magyar adaptációjával mértük fel (Nyúl et al., 2018). A kérdőív 5 alskálával rendelkezik: (1) „*Hazudik róla*”, (2) „*Ő is tehet róla*”, (3) „*Tehetett volna ellene*”, (4) „*Nem ez volt a szándéka*”, (5) „*Nem erőszak volt*”. A kérdőív 19 állítást tartalmazott, amelyek különböző nemierőszak-mítoszokat írtak le (például: „*Ha egy lányt megerőszakolnak miközben részeg, legalább részben felelős azért, hogy ilyen fordulatot vettek a dolgok*”). A skála 19 itemet tartalmaz, az állítások figyelmes elolvasása után pedig egy 7 fokú Likert-skálán kellett bejelölni, hogy mennyire értenek velük egyet (1 = egyáltalán nem értek egyet, 7 = teljes mértékben egyetértek). A skálán elért pontszám megmutatja, hogy az illető milyen mértékben ért egyet a nemierőszak-mítoszokkal. A NEMES skálán reliabilitás vizsgálatot végeztünk (Cronbach alfa = 0,86), tehát a skála megbízhatónak bizonyult.

3.3. A vizsgálat menete

A vizsgálat a PsyToolkit nevű pszichológiai szoftveren keresztül került kidolgozásra (Stoet, 2010, 2017). A kérdőív kitöltése körülbelül 15-20 percet vett igénybe, melyből egyidejűleg több dolgozat is készült. Minden vizsgálati személy elolvasta a részletes leírását a kísérletnek, és informált beleegyezését adta a folytatáshoz. A kutatás hipotéziseinek feltevéséhez egy általunk összeállított kérdőívcsomagot használtunk (7. melléklet). Először demográfiai kérdéseket (nem, életkor, hovatartozás, anyagi helyzet), illetve a szexuális orientációt mérő és a kitöltő kapcsolati státuszára vonatkozó (egyedülálló, párkapcsolatban) kérdések szerepeltek. Ezen kérdések megválaszolásával a 18 éven aluli kitöltőket automatikusan kiszűrtük a vizsgálatból. Ezt követően véletlenszerű sorrendben következtek, először az elkövetők, majd pedig áldozatok tablói, amelyeken az átlagarcok (egy vonzó és egy nem vonzó), valamint egy rövid leírás a szexuális erőszakról volt látható. Habár a tablók sorrendjének megjelenése véletlenszerű volt, a rajtuk szereplő képpárok fixek voltak. Ebben a fázisban a férfiak képét tartalmazó négy tablót láthatták a kísérleti személyek. A kitöltőknek egy 1-től 7-ig terjedő Likert-skálán kellett megállapítaniuk, hogy szerintük melyik személy követhette el a két férfi közül az erőszakot (1 = egészen biztosan „A” személy, 7 = egészen biztosan „B” személy), illetve, hogy mennyire szigorú büntetést szabna ki az illetőre (1 = a lehető legenyhébb, 7 = a lehető legsúlyosabb). Majd pedig a női tablók következtek, ahol szintén egy 7 fokú Likert-skálán kellett bejelölniük, hogy képen látható nők közül véleményük szerint inkább melyik ellen követhették el az erőszakot (1 = egészen biztosan „A” személy; 7 = egészen biztosan „B” személy), valamint azt, hogy milyen mértékben okolható az áldozat a történetekért (1 = egyáltalán nem okolható; 7 = teljes mértékben ő okolható).

A következő kérdés a kitöltő korábbi, szexuális erőszakkal kapcsolatos tapasztalataira utalt.

Majd következett a Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skála. Tizenkilenc különböző állítást olvashattak a kitöltők, és egy 1-től 7-ig terjedő skálán (egyáltalán nem értek egyet – teljes mértékben egyetértek) kellett megjelölniük, a mítoszokkal való egyetértésük mértékét. Olyan állításokat tartalmazott, mint az, hogy *„Ha egy lány egy sráccal kettesben bemegy egy szobába egy buliban, akkor magának köszönheti, ha megerőszakolják”*.

4. Eredmények

A statisztikai elemzéseket (6. melléklet) IBM SPSS 26.0 nevű programban végeztük. Nem kaptunk különbséget a férfiak és a nők között a NEMES skálán elért pontszámokban, így egy csoportként elemezhattük őket. A normalitás vizsgálatára Kolmogorov-Smirnov próbát végeztünk. A NEMES skála volt egyedül normáeloszlású. A továbbiakban nonparametrikus Spearman korrelációkat és t-próbát végeztünk. A statisztikai elemzések során az azonos

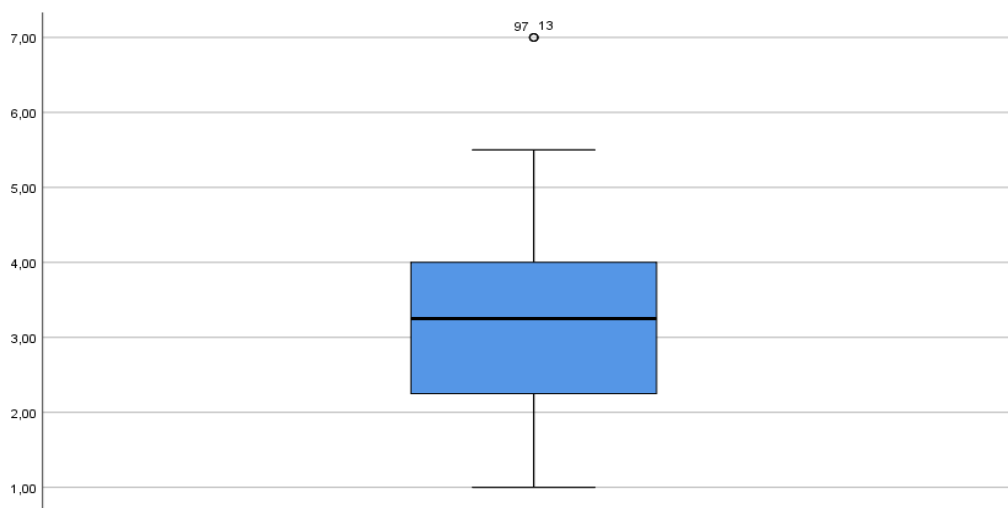
kategóriába tartozó változók értékeit átlagoltuk és ezeket használtuk a későbbiekben. A nemerőszakot átélt személyek válaszait is megvizsgáltuk, azonban ezek sem mutattak szignifikáns eltérést a korábbi erőszakkal kapcsolatos tapasztalattal nem rendelkezők pontszámaiktól (6. melléklet).

4.1. Első hipotézis

A kísérleti személyek által az elkövető „kilétére” utaló választásának („A” vagy „B”, tehát nem vonzó vagy vonzó) skáláján elért átlageredmény ($M = 3,18$, $SD = 1,29$) volt (2. ábra). Egymintás t-próbát alkalmaztunk az adatok elemzésére ($t(97) = -6,28$, $p < 0,001$), illetve a tesztérték, azaz a hétfokú skála középpértéke 4 volt. Tehát a vizsgálati személyek a nem vonzó férfit nagyobb valószínűséggel gondolják az erőszak elkövetőjének, mint a vonzó férfit.

2. ábra

Az elkövetőnek vélt személy fizikai vonzerejének átlagértéke

4.2 Második hipotézis

A vizsgálati személyek által kiszabott büntetés és az elkövetőnek gondolt férfi vonzósága közötti összefüggésekre Spearman-korrelációt alkalmaztunk ($Spearman Rho = -0,15$, $p = 0,156$). Nincs szignifikáns különbség az elkövető magasabb attraktivitása és a szigorúbb büntetés között. A kitöltők nem büntetik szigorúbban a vonzóbb elkövetőt.

4.3 Harmadik a) hipotézis

A normalitás vizsgálatára Kolmogorov-Smirnov vizsgálatot végeztünk és a NEMES skála normál eloszlásának bizonyult. Az elért eredmények és a büntetés szigorúságának összefüggéseire korrelációs vizsgálatot alkalmaztunk. Az eredmények elemzésére Spearman korrelációt futtattunk ($Spearman Rho = -0,22$, $p = 0,055$). Gyenge, negatív, tendenciaszerű korreláció található a két változó között. Az eredmények azt mutatják, hogy minél magasabb a NEMES skálán elért pontszám, annál kevésbé büntetné az elkövetőt a kitöltő. Tehát, ha valaki

jobban egyetért a nemierőszak-mítoszokkal, annál inkább mutat felmentő magatartást az elkövetővel szemben.

4.4 Harmadik b) hipotézis

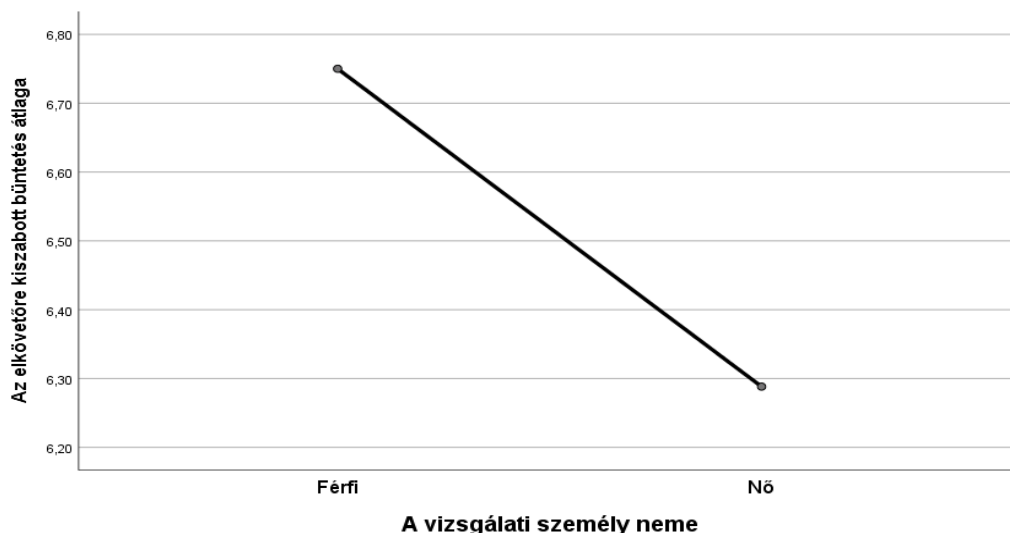
Az áldozathibáztatás és a nemierőszak mítoszok elfogadása kapcsolatának vizsgálatára Spearman korrelációt végeztünk. Ahogy korábbi vizsgálatokban mások is, úgy itt mi is azt az eredményt kaptuk, hogy akik a Nemierőszak-mítoszok elfogadása skálán magasabb pontszámot érnek el, nagyobb mértékben hibáztatják az áldozatot (*Spearman's rho* = 0,590, $p < 0,05$).

4.5 Negyedik hipotézis

A leíró statisztikák eredményei szerint a nők elkövetőre kiszabott büntetésének szigorúságának átlaga ($M = 6,29$, $SD = 1,169$), míg a férfiaké ($M = 6,75$, $SD = 0,595$) volt (3. ábra). Az eredmények elemzésére egyszempontos függetlenmintás varianciaanalízist (Brown-Forsythe) alkalmaztunk ($F(1,28,908) = 4,92$, $p < 0,001$). Szignifikáns különbség van a nők és a férfiak által kiszabott büntetés szigorúsága között. A férfiak szigorúbban büntetnék az elkövetőt, mint a nők.

3. ábra

A nők és a férfiak elkövetőre kiszabott büntetés szigorúságának átlageredményei

4.6 Ötödik hipotézis

Annak érdekében, hogy megtudjuk, hogy az emberek nagyobb eséllyel választják-e a vonzó nőt áldozatnak, mint a nem vonzót egy mintás t-próbát végeztünk, ahol a tesztérték 4 volt, mivel ez a 7 fokú skála középértéke. A próbában használt változó az „*Ön szerint melyik képen látható nő ellen követték el az erőszakot?*” kérdésre adott válasz ($M = 4,13$, $SD = 1,22$). Nem találtunk szignifikáns eredményt ($t(97) = 1,015$, $p = 0,313$), így a hipotézis nem teljesült.

4.7 Hatodik hipotézis

Spearman korrelációt használva összevetettük, hogy milyen mértékben gondolták a nem vonzó nőt az áldozatnak ($M = 4,13$, $SD = 1,22$) azzal a pontszámmal, hogy mennyire hibáztatnák őt ($M = 1,76$, $SD = 1,41$). Nem valósult meg az a hipotézis, miszerint minél inkább azt gondolja a személy, hogy a nem vonzó nő volt az áldozat, annál nagyobb mértékben hibáztatja őt (*Spearman's rho* = $-0,140$, $p > 0,05$).

4.8 Kontroll

A résztvevők közül 23 személy élt már át szexuális erőszakot, ezért kontroll vizsgálatot végeztünk a szexuális erőszakot átélt és át nem élt személyek között az áldozathibáztatás mértékében. Csak tendencia szintű különbséget kaptunk eredményként ($F(1,79,87) = 3,39$, $p = 0,069$). Ennek következtében egy csoportként kezeltük őket.

5. Megvitatás

Kutatásunkban tehát első sorban a szexuális erőszak elkövetőinek és áldozatainak megítélését vizsgáltuk, a fizikai vonzerő, a nemi erőszak mítoszok, illetve a szépség-sztereotípiák elfogadásának függvényében. Ezen belül az elkövetők büntetésére való hajlamosságát és az áldozathibáztatás mértékét kutattuk.

5.1. Szépség sztereotípiák

Először is azt vizsgáltuk, hogy milyen módon változik a bűnelkövetők megítélése a fizikai megjelenés, azaz a vonzerő tekintetében. Az első hipotézisünk eredménye (és a skálán megadott átlagérték) arra utal, hogy a kitöltők a kevésbé vonzó férfit nagyobb valószínűséggel gondolták az erőszak elkövetőjének, mintsem a vonzó férfit. Így az első hipotézisünk beigazolódott. Ez alátámasztja az elméleti bevezetőben felvázolt „*aki szép, az jó is*” elképzelést, ami azt feltételezi, hogy a fizikai megjelenés befolyásolja azt, hogy az elkövetőt mennyire tekintjük bűnösnek (Moran, 2018). Ahogyan azt már tudhatjuk, sok esetben ez nem csupán a „hétköznapi” emberek általi megítélésre van kihatással, de a büntetés-végrehajtás eljárásában is szerepet játszik. Korábbi vizsgálatok, többek között Wilson és Rule (2015) kutatásai alapján kijelenthetjük, hogy a bírók megítélését nagyban befolyásolja az alperes fizikai megjelenése, mely esetében bizonyos karakterisztikumokat belső tulajdonságokkal kapcsolnak össze (megbízhatóbb arc, kevésbé bűnös alperes), ami enyhébb büntetéshez vezethet (Moran, 2018).

A vonzó nő áldozatként választását valószínűsítő, ötödik hipotézisünket szintén az „*aki szép, az jó is*” sztereotípiára építettük, azonban ez az elvárás nem teljesült be. Ez több magyarázattal is indokolható. Első sorban azért feltételeztük ezt a kimenetelt, mert azt vártuk, hogy a kísérleti személyek a szexuális erőszakot, mint egy szexuális drive által motivált cselekvést szemlélik, eszerint pedig egy vonzó nő jobban felkelti a férfiak figyelmét és nagyobb

valószínűséggel esik nemi erőszak áldozatává, mint a kevésbé vonzó nők (Seligman, et al., 1977). Ezzel szemben feltételezhető, hogy a vonzerő holdudvar hatásának köszönhetően kognitív disszonancia lépett életbe (Festinger, 1962). Tehát az attraktív nőket alapvetően pozitív tulajdonságokkal ruházták fel elméletben, ez pedig azt az igazságos világba vetett hit alapvető hiedelmeinek következtében azt téves képzetet vonta maga után, hogy velük nem történhetnek rossz dolgok. Mivel az embereknek alapvető törekvése az attitűdek és cselekvéseik közötti disszonancia csökkentése, és viselkedésük ez esetben könnyebben befolyásolhatónak bizonyult, feltételezhető, hogy ennek okán nem választották a vonzó nőt áldozatnak (Festinger, 1962, Lerner, 1980, Putz, 2018). Mindazonáltal ezek pusztán spekulációk az eredményeinket illetően, amely felveti a gondolatot, hogy érdemes volna további kutatásokat végezni, melyek során az igazságos világba vetett hit mérése is sorra kerülhetne. Így mint egy további tényezőként bevehető lenne a vizsgálatba, hogy bizonyítsa ezt az elképzelést.

A második hipotézisünk tekintetében érdekes eredményeket találtunk. A korábbiakban felvázoltak alapján arra számíthattunk, hogy a kitöltők a vonzóbb elkövetőket enyhébb büntetésben részesítenék. Ugyanakkor hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy éppen ellenkezőleg, a megnyerőbb fizikai jellemvonásokkal rendelkező férfiakra szigorúbb büntetést fognak kiszabni a kísérleti személyek. Ennek oka az, hogy úgy gondoltuk, a vizsgálati résztvevők tapasztalatai nem lesznek sztereotípiakonzisztensek. Tehát a *spontán vonástulajdonítás* (Asch, 1946, In. Putz, 2017) folyamata szerint a korábbi elképzeléseiket megcáfolja az a tény, hogy a vonzó személyek rendelkezhetnek negatív tulajdonságokkal is és rossz dolgokat is elkövethetnek, amely szintén kognitív disszonanciát okoz és nem tesz eleget az „*aki szép, az jó is*” elképzeléseiknek, ez pedig ahhoz vezet, hogy nagyobb mértékben büntetnék az elkövetőt. Ezen esetben az eredmények sokkal inkább a plafonhatás és a szociális kíváncsiság hatására engednek következtetni. Megemlítendő továbbá a bírók hozzáállásának egy másik szemszöge is. Ha az esküdtek azt feltételezik, hogy az alperes visszaél vonzóságával (Smith & Hed, 1979), vagy azt felhasználja a bűncselekmény könnyebb kivitelezéséhez, szigorúbb büntetésben részesítik őt (Beckham et al., 2007). Azonban második hipotézisünk nem igazolódott be, így a *szépség-bónusz effektus* létjogosultságára következtethetünk, melynek lényege tehát, hogy a bűnelkövetők a nagyobb mértékű vonzerejük tekintetében enyhébb büntetésben részesülhetnek (Abwender & Hough, 2001, In. Moran, 2018).

Az a feltételezés sem mutatott szignifikáns eredményt, amelyben a szépségstereotípiák hatásából kiindulva feltételeztük, hogy a nem vonzó áldozat választása nagyobb mértékű áldozathibáztatást eredményez (hatodik hipotézis). Ezt a hipotézist Ferguson és munkatársai

(1987) tanulmányában leírtakra alapoztuk, miszerint a nem vonzó áldozatról úgy vélekedhet a megítélő, hogy alapvetően nem kelt fel szexuális érdeklődést, ezért tennie kellett azért, hogy az erőszakot ellene elkövessék. Mintánkon az áldozathibáztatás mértéke összességében alacsony volt ($M = 1,77$, $SD = 1,41$), függetlenül az áldozat vonzerejétől, ebből pedig következhet az, hogy nem mutatkozott ebben a hipotézisben szignifikáns eredmény. Elképzelhető, hogy egy nagyobb mintán vizsgálva jelentősebb eltérést mutatna a középértéktől az áldozathibáztatás.

Putz (2018) doktori értekezésében ír arról, hogy az attraktivitás csupán ellenkező nemű megítélő esetén jelent előnyt. Agthe és munkatársai (2010) végeztek kutatást a vonzalomellenes torzításról. Azt találták, hogy az azonos nemű személy megítélésekor a társas fenyegetés jelensége miatt nem volt megfigyelhető az elfogultság a vonzó egyénnel szemben. Hajlamosabbak voltak leértékelni vagy hátrányosan megkülönböztetni a velük megegyező nemű vonzó egyéneket (Putz, 2018). Ez a leértékelés csak a közepesen vonzó személyeknél volt jellemző, hiszen veszélyeztetve érezhették magukat a potenciális szexuális partnerért folytatott vetélkedésben a náluk attraktívabb egyénnel szemben (Agthe et al., 2010). Van der Bruggen és Grubb (2014) átfogó tanulmányukban megfogalmazták, hogy az áldozathibáztatás mértékére jelentős hatással van a megfigyelő neme egy másik szempontból is. A korábbi kutatások széleskörűen vizsgálták ezt a feltevést és eredményeik egyértelműek voltak azt illetően, hogy a férfi megfigyelők nagyobb valószínűséggel hibáztatják az áldozatot, mint a nők, mivel a nők nagyobb fokú hasonlóságot érzékelnek önmaguk és az áldozat között. Mivel a kísérleti személyeink 86,7%-a nő és az általunk alkalmazott tablókon női áldozatok képeit kellett értékelni, ez torzíthatta az eredményeket.

Továbbá a szexuális erőszakot átélt kitöltőink közötti magas száma akár hatással is lehetett a hatodik hipotézis nem teljesülésére, ugyanis ezek a személyek több együttérzést mutathatnak a többi áldozattal szemben, ami valószínűsítheti az alacsonyabb mértékű áldozathibáztatást, habár a megelőző kutatások ezzel kapcsolatban eltérő eredményeket hoztak (Bell et al., 1994; Grandgenett et al., 2020; Grubb & Harrower, 2008; Jenkins & Dambrot, 1987). Mindenesetre további kutatások esetén az erőszakot korábban átélt személyeket külön csoportként vizsgálva, valamint a két csoport közötti, áldozathibáztatásban való különbség vizsgálata is további kutatásokra ad lehetőséget.

5.2. Nemierőszak-mítoszok

A NEMES (Nemierőszak-mítoszok Elfogadása Skála) olyan, a nemi erőszakkal kapcsolatos hiedelmek, attitűdöket tartalmaz, mely az áldozathibáztatáshoz és az elkövető felmentéséhez vezethet, többek között pedig tagadja a szexuális erőszak meglétét és problémáját. A Pécsi Rendőrkapitányság 2014-es prevenciós kifizetésében is hasonló felhang

figyelhető meg, melynek főszereplője egy szórakozni induló lány, aki „kihívóan” öltözött fel és alkoholt fogyasztott, míg az erőszak elkövetője egy „deviáns” kinézetű férfi, ahogyan az Nyúl et al. (2017), „*A felelősség paradoxona (...)*” című kutatásból is kiderül. A harmadik hipotézisünk első fele, melyben azt feltételeztük, hogy azok a kitöltők, akik magasabb pontszámot érnek el a NEMES skálán, kisebb mértékű büntetésben részesítenék az elkövetőt, be is igazolódott. Ez a jelenség nagyban függ a társadalmi berendezkedéstől, a maszkulinitásról való gondolkodástól és a kultúra konzervativitásának mértékétől is (Aosved & Long, 2006, Foster & Kidd, 2014, In. Nyúl et al., 2017).

Az eredményeink megmutatták, hogy a nemierőszak-mítoszok elfogadása és az áldozathibáztatás közötti pozitív kapcsolat van, tehát minél inkább egyetért valaki a nemierőszak-mítoszokkal, annál nagyobb mértékben hibáztatja az áldozatot. Ez a kapcsolat annak köszönhető, hogy ezek a sztereotípiák leginkább a nők áldozatiságának megkérdőjelezését foglalják magukban. A Nemierőszak-mítoszok Elfogadása kérdőív olyan állításokat tartalmaz, amelyek azokat az elképzeléseket foglalják magukban, hogy a megtörtént események nem számítanak erőszaknak, az áldozat valójában vágyott az aktusra, csak később megbánta, vagy magának köszönheti a viktimizációt, mert viselkedésével vagy felelőtlenségével „kiharcolta” magának. Értelemszerűen azok az emberek, akik ezen állítások nagy részével egyetértenek nagyobb felelősséget fognak tulajdonítani az áldozatnak és jobban hibáztatják őt. A kutatásunk eredményei tehát megerősítik azt a feltevést, miszerint a nemierőszak-mítoszokra való fogékonyság kognitív sémaként működhet, ami meghatározhatja az erőszak értékelését, az áldozat megítélését és a hibáztatásának mértékét (Burt, 1980; Grandgenett et al., 2022; Nyúl et al., 2017, 2018; Putz et al., in press).

A nemi erőszak mítoszok elfogadása, terjesztése és az elkövetők megítélése, (akár felmentése) tekintetében fontos megemlíteni az *igazságos világba vetett hit hipotézist* is, mely Melvin Lerner (1980) nevéhez fűződik. Lényege, hogy az emberek ugyan felismerik a valóságot, miszerint sokszor az „ártatlanok szenvednek, a rossz fiúk pedig győznek”, de a diszfóriát okozó érzelmeikre (düh, szorongás) vonatkozó semlegesítő folyamattal igyekeznek egyfajta egyensúlyt kialakítani. Ennek a legegyszerűbb formája az, hogy eltávolítják az igazságtalanság komponensét, ezzel normalizálva az adott eseményt (Lerner, 1998). Így az *igazságos világba vetett hit hipotézise* azon elgondoláson alapul, miszerint mindenki megérdemli a sorsát, jó dolgok csupán jó emberekkel, rossz dolgok pedig rossz emberekkel történhetnek. Egy felsőbb „erő” vagy hatalom megtartja a világban a jó és a rossz közötti egyensúlyt, ezzel az emberek pedig nagyobb kontroll érzést teremtenek meg maguknak. Tehát

„rendszerint mindenki azt kapja életében, amit megérdemel, illetve azt érdemli meg, amit kap” (Sallay, 2006, 295).

Érdekes összefüggéseket mutat a nemi erőszak kialakulására válaszokat kereső *feminista nézőpont* által felvázolt „ördögi kör” elgondolás is. Hiszen mivel a nőknek azzal kellett szembenéznük az idő során, hogy mások tetteinek felelőssége rájuk, azaz az erőszaknak kitett csoportra hárul és valódi fenyegetettséggel állnak szemben, kénytelenek voltak védekező mechanizmusokkal élni. Ilyen lehet például az, hogy csökkentik az ismeretlen férfiakkal való interakciót, mely a férfiak számára frusztrációt okoz, mely aztán elvezethet a nemi erőszakhoz. Amely ellen pedig szintén nagyobb védekezési stratégiákat kellett kitalálniuk az idő során a nőknek. Az ördögi kör tehát ebben rejlik, melyet *feedback folyamat*nak nevezhetünk (Ellis 1989).

Továbbá a *szociális tanuláselméleti* elgondolás szerint egyébként bizonyos mítoszok (például a „no means yes” jelenség) elterjedése és elfogadása is nagy problémát jelent e tekintetben (Burt, 1980, In. Ellis, 1989). Az elmélet és a nemek közti hierarchia összefüggéseit figyelembe véve, a férfiak társadalomban jelen lévő nagyobb dominanciáját is tekinthetjük a szexuális erőszak meglétének okául. Ezen elképzelés szerint, a nők saját biztonságuk felőli vagy „felhasználásuk” (pornográf tartalmak terjesztése, ami kisebb dominanciához és a nők testének szexualizálásához vezet) felőli döntéstől meg vannak fosztva (Malamuth, 1983, 1984; Check & Malamuth, 1986; Malamuth et al., 1986, In. Ellis, 1989). Ez viszont arra enged következtetni, hogy a bűnelkövetők megítélésében és büntetésében szigorúbban járnak el a férfiakhoz képest, „kezükbe véve” az irányítást. Vizsgálatunkban ezzel szemben épp ellenkező eredményre jutottunk. Az eredmények arra utalnak, hogy férfiak szigorúbb büntetést szabnának ki az elkövetőre, mint a nők (H4). Fontos kiemelni, hogy az általunk vizsgált minta nem mutat egyenlő eloszlást a férfi és a női kitöltők tekintetében, így a minta kiterjesztése és a nemek megfelelő eloszlásával való vizsgálódás további kutatásokra adna lehetőséget.

5.3. A szexuális erőszak következményei

A szexuális erőszak súlyos következményekkel jár együtt. Az áldozatok esetében ezek közé tartozik többek között a nem kívánt terhesség, a pszichés megbetegedések (depresszió, poszttraumatikus stressz stb.), a nemi betegségek, gyakoribb az alkoholfüggőség és az öngyilkosság is (World Health Organization, 2007, In. Nyúl et al., 2018). Társadalmi szinten pedig az egészségügyi és pszichés problémák ellátására vonatkozó kiadások és a nyomozás költségei is említést érdemelnek (Norfolk, 2011, In. Nyúl et al., 2018).

Mindezek mellett tehát kijelenthetjük, hogy nem csupán maga a szexuális erőszak megléte jelent nagy problémát, hanem az ezzel kapcsolatos hiedelmek, tévhitek, végső soron

pedig a társadalmi szinten megjelenő, korlátozó és téves diskurzus is. Az áldozatok sokszor nem jelentik be az esetet és nem kérnek segítséget a szégyenérzet, a félelem és az áldozathibáztatásból eredő büntudat miatt, melyek mind gyökerezhetnek a társadalmi légkör szexuális erőszakkal kapcsolatos, nem megfelelő hozzáállásában. Kutatások bizonyítják, hogy a nemi erőszakkal kapcsolatos gondolkodás esetében nagymértékű látenciával állunk szemben, mely Magyarországon megközelítőleg 415-szörös formában jelenik meg (Whirt és Winkler, 2015, In. Nyúl et al., 2017).

Ezért is van nagy jelentősége a *#MeToo* mozgalomnak, mely a szexuális erőszakot átélt nők támogatásáról szól és manapság egyre nagyobb teret hódít magának. A mozgalom egy biztonságos teret biztosít az áldozatok számára és képviseli a zaklatást vagy nemi erőszakot átélt nőket, ezzel felhívva a figyelmet a társadalmi problémára.

6. Limitáció

Az alacsony mintaelemszám és a nemek egyenlőtlen eloszlásának hatása feltételezhető a nem teljesült hipotéziseinket illetően.

Ez például a negyedik hipotézis esetében különösen érvényes. A minta nem reprezentatív; a vizsgálatban 85 nő és 13 férfi vett részt. Az eredményeink azt mutatják, hogy a férfiak szigorúbb büntetésben részesítenék az elkövetőket, mint a nők, ugyanakkor ahogyan már említettük, a két csoport résztvevőinek száma nem arányos. Valamint a hatodik hipotézis esetében szintén emiatt érdemes lenne külön csoportként vizsgálni a férfiak és a nők áldozathibáztatási tendenciáját, ezzel kiküszöbölve a női válaszadók többségének torzító hatását.

Limitációként megemlítendő még, hogy a kísérleti személyektől megkérdeztük van-e bármiféle személyes érintettségük a szexuális erőszakot illetően, melyre 23 résztvevő igennel válaszolt. Ugyanakkor ezek közül 22 nő és csupán 1 férfi volt, így ezestben sem beszélhetünk megfelelő eloszlásról. Végeztünk ugyan kontrollvizsgálatot a nemierőszakot átélt és át nem élt személyeken, viszont az áldozathibáztatás mértékében csupán tendenciaszintű különbségeket kaptunk a két csoport között ($F(1,79,87) = 3,39$; $p = 0,069$). Azonban ez az eredmény lehet a mintaelemszám következménye is. Mi a további statisztikai elemzések során egy csoportként kezeltük őket, de további kutatásokra ad lehetőséget az, ha a két csoportra külön végzünk vizsgálatokat.

További vizsgálati lehetőséget kínálna egy olyan módszer is, amelyben egy attraktív és egy nem attraktív áldozat tablóját külön látva nyilatkoznának a kísérleti személyek arról, hogy milyen mértékben hibáztatják az áldozatot. Ezzel pontosíthatnánk a vonzerő hatását az áldozathibáztatásra.

Szintén ajánlatos górcső alá venni az elkövető vonzerejének az áldozathibáztatásra gyakorolt befolyását, akár az áldozat vonzerejének függvényében is. Ezért érdemes lenne az elkövetők és az áldozatok képeit, egy tablón és egymás mellett bemutatni.

Összegezve, a jobb eredmények érdekében tehát több kitöltőre volna szükség, hogy megfelelő elemszámmal rendelkező csoportokat vizsgálhassunk. Illetve a kényelmi mintavétel lehetséges hibáinak kiküszöbölése végett is szükséges lehet a szélesebb körben történő adatfelvétel. Mintánkban sok pszichológia szakos hallgató vett részt, tekintve, hogy közöttük osztottuk meg elsősorban a kérdőívet. A hallgatók egy magasabban edukált csoportot képezhetnek az átlagos társadalomhoz képest, valamint liberálisabb attitűd és kisebb sztereotípiákra való fogékonyság jellemzi őket (van der Bruggen & Grubb, 2014). A téma érzékenyséből és megosztó jellegéből fakadóan, a kitöltők szempontjából különös figyelmet érdemes szentelni a szociális kíváncsiság tényének jelenlétére és annak kiszűrésére is, mely nagymértékben torzíthatja az eredményeket. Ebből a szempontból is fontos lehet minél több, változatos módszerekkel felvett kutatásokat végezni.

7. Kitekintés

A kísérlet célja tehát elsősorban az volt, hogy vizsgálni tudjuk, hogy az embereket mennyiben befolyásolja a szépség percepciója, azaz a társadalomban jelen lévő szépség sztereotípiák a másokról kialakított értékítéleteikben. Annak ellenére, hogy a vizsgálat társadalmi szinten nem reprezentatív, jól látható, hogy egy bűnelkövető megítélése is szignifikánsan változhat a személy vonzerejének függvényében, ami nem csupán a hétköznapiakban, de a tárgyalóteremben is visszaköszön.

Azonban az, hogy a bűnelkövetőkre, mint férfiakra, a nőkre pedig áldozatokként utalunk a dolgozat során, természetesen nem jelenti azt, hogy férfiak nem eshetnek áldozatául szexuális erőszaknak. Ugyanakkor az áldozatok nemi eloszlására utaló statisztikák (Fehér, 1997), illetve kutatásunk elrendezése (a résztvevők nemi eloszlása, férfi elkövetők bemutatása) szempontjából nem célravezető egy kalap alá venni a férfi és a női áldozatokat.

Végezetül szeretnénk kihangsúlyozni azt a meghökkentő adatot, hogy a mi, csupán 98 fős kutatásunkban résztvevő személyek közül 23 vált már szexuális erőszak áldozatává korábban. Közülük 1 férfi és 22 nő. Habár meglehet, hogy a kutatás témája figyelemfelkeltő hatású volt a korábbi áldozatok számára és odavonzotta őket, mégis ez a szám túlságosan magas. Arról nem is beszélve, hogy mint már említettük, Magyarországon rendkívül magas látenciával állunk szemben (Wirth & Winkler, 2015 in. Nyúl et al., 2017), ennek tudatában pedig felmerül a kérdés, hogy vajon hány eset nem került bejelentésre. Szerencsére a 2017 derekán megjelenő #MeToo mozgalom sok áldozatot motivált arra, hogy megossza az ő

történetét, és rengeteg meghökkentő esetre derült fény. Az ilyen és ehhez hasonló feminista mozgalmak jelentősen felhívták a figyelmet a szexuális erőszakot övező problémákra és növelték a társadalmi érzékenyítést e téren. Ugyanakkor a mai napig történnek szexuális erőszakok és többen több elhallgatott, hiteltelenített, lezáratlan eset van. Emiatt fontosnak tartom a témában való kutatások létrehozását és szélesebb – nem csupán tudományos – körben való megosztását. Mindemellett a szexuális erőszak minimalizálása érdekében fontos a gyermekek edukálása. Kiemelkedő fontosságú tudatosítani – nem csak a gyerekekben –, hogy semmilyen körülmény nem jogosít fel arra valakit, hogy az illető beleegyezése nélkül vagy tiltakozása ellenére a másik ember intim szférájába betörjön. Bármilyen szituáció előzi meg, ha az egyik fél akár utolsó pillanatban is, de kihátrál és nemet mond, tiszteletben kell tartani a kívánságát. Meg kell tanítani, hogy kölcsönös beleegyezés nélkül nincs aktus, és a szexualitás, a szerelem, a szeretet, valamint a tisztelet fogalmának összekapcsolása szükséges már fiatal korban.

A kutatásunk bemutatott összefüggések a későbbiekben alkalmasak lehetnek arra, hogy vizsgáljuk a társadalom szexuális erőszakkal kapcsolatos gondolkodásmódját és górcső alá vegyük azt is, hogy ez miként változik a nemek tekintetében, illetve annak mentén, hogy a kísérleti személyek érintettségét is faktorként vizsgáljuk. Az érzékenyítő kampányok segítségével, a szexuális erőszakról szól megfelelő információ-cserével és edukációval, ezzel együtt az előremutató diskurzus megteremtésével talán sikerül a megváltoztatni a társadalom reprezentációit, mely elősegítheti az áldozatok felépülését is (Egan és Wilson, 2012 in. Nyúl et al., 2018). Reményeink szerint, a későbbiekben magától értetődővé válik, hogy „a nem, az nem”. Végző soron pedig az emberi társadalom sikeres lépéseket tehet a nemi erőszak megelőzésének tekintetében.

8. Irodalomjegyzék

Agthe, M., Spörkle, M., & Maner, J. K. (2010). Don't hate me because I'm beautiful: Anti-attractiveness bias in organizational evaluation and decision making. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(6), 1151–1154. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.05.007>

Allport, G. W. (1977): *Az előítélet*. Gondolat kiadó.

Apostolou, M. (2013). The evolution of rape: The fitness benefits and costs of a forced-sex mating strategy in an evolutionary context. *Aggression and Violent Behavior*, 18(5), 484-490. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2013.06.006>

Bandura, A. (1962). *Social Learning through Imitation*. University of Nebraska Press.
Letöltés dátuma: 2022. 05.12. Letöltés helye: <https://psycnet.apa.org/record/1964-01869-006>

- Beckham, C. M., Spray, B. J., Pietz, C. A. (2007). Jurors' Locus of Control and Defendants' Attractiveness in Death Penalty Sentencing. *The Journal of Social Psychology*, 147(3), 285–298. <https://doi.org/10.3200/SOCP.147.3.285-298>
- Bell, S. T., Kuriloff, P. J., & Lottes, I. (1994). Understanding Attributions of Blame in Stranger Rape and Date Rape Situations: An Examination of Gender, Race, Identification, and Students' Social Perceptions of Rape Victims. *Journal of Applied Social Psychology*, 24(19), 1719–1734. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1994.tb01571.x>
- Bereczkei T. (2003). *Evolúciós pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Best, J. B., & Demmin, H. S. (1982). Victim's Provocativeness and Victim's Attractiveness as Determinants of Blame in Rape. *Psychological Reports*, 51(1), 255–258. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.51.1.255>
- Bethlen A., Pap E. (2012): *Módszertani ajánlások a szexuális erőszak áldozataival foglalkozó szakemberek számára*. Keret koalíció. Letöltés helye: http://www.patent.org.hu/dokumentumok/szakembereknek/nok/KERET_Modszer_tani_Ajanlasok.pdf
- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217–230. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.38.2.217>
- Calhoun, L. G., Selby, J. W., Cann, A., & Keller, G. T. (1978). The effects of victim physical attractiveness and sex of respondent on social reactions to victims of rape. *British Journal of Social & Clinical Psychology*, 17(2), 191–192. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1978.tb00264.x>
- Canan, S. N., & Levand, M. A. (2019). A feminist perspective on sexual assault. In *Handbook of sexual assault and sexual assault prevention* (pp. 3-16). Springer, Cham. DOI: 10.1007/978-3-030-23645-8_1
- Coren, A. E. & Putz, Á. (in press). The eye of the beholder: A multi-level analysis of judgments of punishment for sexual assault. *Violence Against Women*. Letöltés dátuma: 2022.02.22.
- Dengyel D. B. (2018). *A szexuális zaklatás, szexuális erőszak és szemérmesértés fogalmi kategóriái tudományos és laikus megközelítések tükrében*. TDK dolgozat, BCE, Magatartástudományi és Kommunikációelméleti szekció. Letöltés dátuma: 2022.05.12. Letöltés helye: http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/tdk/Dengyel_Dora_Boglarka_TDK.pdf
- Drexler B., & Somogyvári M. (2015). A szexuális bűnt elkövetők hazai vizsgálata büntetés-végrehajtási statisztikák alapján. *Belügyi Szemle*, 63(3), 65-96. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.3.4>
- Ellis, L. (1989). *Theories of rape: Inquiries into the causes of sexual aggression*. Taylor & Francis. Letöltés helye: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/theories-rape-inquiries-causes-sexual-aggression>

- Ellsworth, R. M., & Palmer, C. T. The Search for Human Rape and Anti-Rape Adaptations: Ten Years after *A Natural History of Rape*. Letöltés dátuma:2022.10.02. Letöltés helye:
https://www.researchgate.net/publication/287746264_The_search_for_human_rape_and_anti-rape_adaptations_Ten_years_after_a_natural_history_of_rape
- Ferguson, P. A., Duthie, D. A., & Graf, R. G. (1987). Attribution of responsibility to rapist and victim: The influence of victim's attractiveness and rape-related information. *Journal of Interpersonal Violence*, 2(3), 243-250.
<https://doi.org/10.1177/088626087002003001>
- Festinger, L. (1962). *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2). Stanford university press.
 Letöltés dátuma: 2023.01.05. Letöltés helye:
https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=voeQ-8CASacC&oi=fnd&pg=PA1&dq=cognitive+dissonance+festinger&ots=9za5KrrfVA&sig=RkWPVNR3b9PUB1R8ebTujP8MDtg&redir_esc=y#v=onepage&q=cognitive%20dissonance%20festinger&f=false
- Grady, Melissa D. (2009). *Sex Offenders Part I: Theories and Models of Etiology, Assessment, and Intervention*. *Social Work in Mental Health*, 7(4), 353–371.
<https://doi.org/10.1080/15332980802052456>
- Grandgenett, H. M., Steel, A. L., Brock, R. L., & DiLillo, D. (2022). Responding to Disclosure of Sexual Assault: The Potential Impact of Victimization History and Rape Myth Acceptance. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5–6), 2102–2125. <https://doi.org/10.1177/0886260519898429>
- Griffin, A. M., & Langlois, J. H. (2006). Stereotype Directionality and Attractiveness Stereotyping: Is Beauty Good or is Ugly Bad? *Social Cognition*, 24(2), 187–206.
<https://doi.org/10.1521/soco.2006.24.2.187>
- Grubb, A., & Harrower, J. (2008). Attribution of blame in cases of rape: An analysis of participant gender, type of rape and perceived similarity to the victim. *Aggression and violent behavior*, 13(5), 396-405. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.06.006>
- Grubb, A. R., & Harrower, J. (2009). Understanding attribution of blame in cases of rape: An analysis of participant gender, type of rape and perceived similarity to the victim. *Journal of Sexual Aggression*, 15(1), 63-81.
<https://doi.org/10.1080/13552600802641649>
- Haller J., Fogarasi M., Ivaskevics K., & Malét-Szabó E. (2020). *Rendészeti pszichológia*.
- Jenkins, M. J., & Dambrot, F. H. (1987). The attribution of date rape: Observer's attitudes and sexual experiences and the dating situation. *Journal of Applied Social Psychology*, 17, 875–895. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1987.tb00296.x>
- Kahn, A., et al. (1977). Attribution of fault to a rape victim as a function of respectability of the victim: A failure to replicate or extend. *Representative Research in Social Psychology*, 8(2), 98–107. [Absztrakt]

- Lerner, M.J. (1980). The Belief in a Just World. In: *The Belief in a Just World* (pp. 9-30). https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0448-5_2
- Lerner, M. J. (1998). The two forms of belief in a just world. In *Responses to victimizations and belief in a just world* (pp. 247-269). Springer. doi:10.1007/978-1-4757-6418-5_13
- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths. In review. *Psychology of women quarterly*, 18(2), 133-164. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1994.tb00448.x>
- Moran, C. (2018). The Effects of Physical Attractiveness and Crime Severity on the Attractiveness-Leniency Effect in Mock Juror Decision Making. *Volume XII*, 100. Letöltés dátuma: 2022.02.22.
- Nyúl B., Ferenczy D., Kende A. & Szabó M. (2017). A felelősség paradoxona: a nemi erőszak mítoszok elfogadása és a társas identitás összefüggései. *TÁRSADALMI NEMEK*, 117. Letöltés dátuma: 2022.02.22., Letöltés helye: https://www.eltereader.hu/media/2017/03/Kovacs_Monika_szerk_Tarsadalmi_nemek_READER.pdf
- Nyúl B., Ferenczy D., Kende A. & Szabó M. (2018). A nemi erőszak-mítoszok elfogadása skála (NEMES) magyar adaptációja. *Alkalmazott Pszichológia*, 18(1), 115-135. Letöltés dátuma: 2022.02.22. Letöltés helye: http://real.mtak.hu/134403/1/APA_2018_1_Nyul_etal.pdf
- O'Donohue, W. T. & Schewe, P. A. (Eds.). (2019). Part I. Theories of Sexual Assault (pp. 3-17). *Handbook of Sexual Assault and Sexual Assault Prevention*. Springer Nature. Letöltés dátuma: 2022.02.22.
- Parti K., Szabó J., & Virág Gy. (2017). A szexuális erőszak jellemzői egy aktakutatás tükrében. In Parti K. (szerk.), *Szexuális erőszak: mítosz és valóság* (pp. 159-198). Országos Kriminológiai Intézet. Letöltés helye: https://www.okri.hu/images/stories/konyvajanko/2017/pk_szexualis_eroszak_2017_web.pdf
- Planty, M., Langton, L., Krebs, C., Berzofsky, M., & Smiley-McDonald, H. (2013). *Female victims of sexual violence, 1994-2010* (pp. 3-4). Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics. Letöltés dátuma: 2022.05.14. Letöltés helye: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/female-victims-sexual-violence-1994-2010>
- Putz Á. (2018). „Ki szép, ki jó?” A szépség-sztereotípiák normafenntartó viselkedést, valamint társas ítéletalkotást befolyásoló szerepének vizsgálata. [Doktori disszertáció, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar]. Letöltés helye: <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/17301>
- Putz, A., Coren, A. E., & Sezen, A. N. H. (in press). Beauty is not to blame: Cross-cultural perceptions of sexual assault. *Sexuality & Culture*. Letöltés dátuma: 2022.02.22.

- Sallay, H. (2006). Serdülők szubjektív jólléte: a családban és a baráti kapcsolatban észlelt igazságosság és az igazságos világba vetett hit szerepe. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 6(4), 295-315. <https://doi.org/10.1556/mental.6.2005.4.3>
- Seligman, C., Brickman, J., & Koulack, D. (1977). Rape and physical attractiveness: Assigning responsibility to victims. *Journal of Personality*, 45(4), 554–563. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1977.tb00171.x>
- Spronz J., Wirth J., Lovett, J. & Kelly, L. (2009). Eltérő rendszerek, hasonló eredmények? A regisztrált nemi erőszak esetek attríciójának nyomon követése tizenegy országban. Letöltés dátuma: 2022.10.30. Letöltés helye: <https://cwasu.org/wp-content/uploads/2016/07/Hungary1.pdf>
- Stoet, G. (2017). PsyToolkit: A novel web-based method for running online questionnaires and reaction-time experiments. *Teaching of Psychology*, 44(1), 24-31. <https://doi.org/10.1177/0098628316677643>
- Stoet, G. (2010). PsyToolkit: A software package for programming psychological experiments using Linux. *Behavior Research Methods*, 42(4), 1096-1104. <https://doi.org/10.3758/BRM.42.4.1096>
- The Canadian Resource Centre for Victims (2009). Victim blaming. of Crime. Letöltés dátuma: 2022.05.06. Letöltés helye: https://crcvc.ca/docs/victim_blaming.pdf
- Thornhill, R., Palmer, C. T. (2001). *A natural history of rape: Biological bases of sexual coercion*. MIT press. Letöltés dátuma: 2022.03.14.
- Thornton, B. (1984). Defensive attribution of responsibility: Evidence for an arousal-based motivational bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 721–734. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.4.721>
- Van der Bruggen, M., & Grubb, A. (2014). A review of the literature relating to rape victim blaming: An analysis of the impact of observer and victim characteristics on attribution of blame in rape cases. *Aggression and violent behavior*, 19(5), 523-531. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.008>
- Virág Gy. (2004). Szexuális erőszak. In: Irk Ferenc (szerk.) *Áldozatok és vélemények II.*, 71–83. o. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- Virágh E. A. (2020). A „megkérdőjelezhetetlen áldozat” diszkurzív konstrukciója: Genderrel és osztállyal kapcsolatos önreprezentációk a nemi erőszak áldozatának narratívájában. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 10(1), 114–137. <https://doi.org/10.14232/tntef.2020.1.114-137>

9. Mellékletek

<https://drive.google.com/drive/folders/1rYCDiWf9gHcKGmMmz4XrP6gWkdhgrDW?usp=sharing>